

**Universitat de les
Illes Balears**

Títol: La convivència als centres d'educació secundària. Crear espais per construir relacions positives i reduir els conflictes mitjançant les pràctiques restauratives.

NOM AUTOR: Cristina Galmés Galmés

Memòria del Treball de Final de Màster

Màster Universitari de Formació al Professorat

(Especialitat d'Orientació Educativa)

de la

UNIVERSITAT DE LES ILLES BALEARS

Curs Acadèmic 2017-18

Data 18-07-2018

Signatura de l'autor: Cristina Galmés Galmés

Nom Tutor del Treball: Marta Escoda Trobat

Signatura Tutor _____

Nom Cotutor (si escau) _____

Signatura Cotutor _____

Acceptat pel Director del Màster Universitari de formació al professorat

Signatura _____

Quan els infants són tractats amb amabilitat i respecte,
aprenen a tractar als altres amb respecte i amabilitat.

A. Brill

ÍNDIX

1. RESUM:	1
2. OBJECTIUS DEL TREBALL:	2
3. ESTAT DE LA QÜESTIÓ:	2
3.1 Conceptualització de la convivència en la comunitat educativa.	2
3.1.1 La convivència escolar des d'una visió social.	4
3.1.2 Normativa a l'àmbit de la convivència als centres educatius...	5
3.2 La teoria dels conflictes.	7
3.2.1 Les múltiples causes dels conflictes escolars.	9
3.2.2 Normes i disciplina	10
3.3 Educar des del conflicte.	12
3.4 Les pràctiques restauratives com estratègia per prevenir els conflictes.	14
3.5 El paper de la família: estratègies de participació.	20
3.6 El professorat com agent clau en la prevenció.	22
3.7 Formació en pràctiques restauratives	25
4 DESENVOLUPAMENT DE LA PROPOSTA:	26
4.1. Introducció	26
4.2. Aportacions d'alguns dels principals referents	27
4.3. Objectius	28
4.4 Context: Incorporació del projecte a la documentació de cada centre	29
4.5. Activitats /actuacions	30
4.5.1 Sensibilització i formació del professorat en pràctiques restauratives	31
4.5.2 Escala de provenció (Cascón): Programa acció tutorial als alumnes	32
4.5.3 Programa d'acció tutorial amb les famílies	37
4.5.4 Resolució dels conflictes TISOC	41
4.6. Temporalització: Fases del projecte	42
4.7. Recursos materials i humans. Coordinacions.	45
4.8. Avaluació	46
5 CONCLUSIONS:	47

Referències bibliogràfiques

Annexes

Annex A. Rúbrica avaluació tutors 1r d'ESO (PAT)

Annex B. Rúbrica avaluació alumnes 1r d'ESO (PAT)

Annex C. Rúbrica avaluació tutors famílies (PAT)

Annex D. Enquesta famílies 1r d'ESO (PAT)

Annex E. Enquesta docents formació CEP en pràctiques restauratives.

Annex F. Imatges sabates (sessió 3 famílies i sessió 7 alumnes PAT)

Annex G. Qüestionari CESC.

Annex H. Entrevista Aina Amengual (Tècnica de l'institut de convivència i l'èxit escolar, Conselleria d'educació i universitat de les Illes Balears).

Annex I. Entrevista Mª Remei Fernández (Formadora i assessora del Centre del Professorat (CEP) en el mòdul de Convivència i de les competències socials i emocionals).

Annex J. Entrevista Glòria Ferrer (Presidenta de la Federació d'associacions de pares i mares d'alumnes de Mallorca).

Índex de Taules i gràfics

Taula 1: La justícia restaurativa a l'escola.....	15
Taula 2: Contínuum de pràctiques restauratives	17
Taula 3: Preguntes restauratives.....	18
Taula 4: Proposta del curs de formació del CEP en practiques restauratives ..	31
Gràfic 1: Motiu inicial de les demandes.....	12
Gràfic 2: Piràmide de la convivència	19
Gràfic 3: Accions formatives fetes per l'ICE	25
Gràfic 4: Esquema dels programes	30
Gràfic 5: Esquema d'intervenció del procés	41

1. RESUM:

La convivència als centres educatius és un assumpte que preocupa a tota la comunitat educativa. Els conflictes són recurrents dins un centre educatiu, per això es fa necessari ensenyar als alumnes a resoldre'ls, la qual cosa contribueix a millorar la convivència escolar. Aquest treball es centra en la importància de la prevenció en la resolució dels conflictes i la conflictivitat dins els centres educatius, per això es considera actuar en tres àmbits: individual, familiar i escolar. Els joves necessiten suport per aprendre a resoldre determinats conflictes i estratègies basades en la comunicació, el diàleg i l'empatia. La família té un paper molt important i és, precisament, dins el nucli familiar on s'aprenen actituds, habilitats i formes de resoldre els conflictes més quotidians, però molts cops les famílies no saben com abordar-los. Els centres educatius han de ser entorns que propiciïn un ambient escolar segur que afavoreixi el respecte als drets dels alumnes, i es promogui la comunicació i la responsabilitat mútua per la resolució dels problemes que es puguin ocasionar d'una manera positiva. Així i tot, encara hi ha certa part del professorat que es troba desorientat i no sempre sap com ha de donar resposta i atendre els conflictes que poden succeir.

Es plantegen les pràctiques restauratives com a estratègia per resoldre els conflictes, crear cohesió de grup i incloure aquestes en la formació al claustre de professors mitjançant cursos destinats a la resolució i prevenció dels conflictes dins els centres. Així, es promourà en els plans d'acció tutorial de l'alumnat de 1r d'ESO, fer ús dels cercles de diàleg per establir relacions positives entre el grup aula. Alhora, es planteja l'ús dels cercles amb les famílies com una eina útil per millorar la comunicació família – escola en les reunions amb el professorat. Els nombrosos canvis produïts ha fet que, en l'actualitat, es doni de cada vegada més importància a l'aprendre a conviure, d'aquí que cal donar noves respostes i crear espais de comunicació i participació.

Des del departament d'orientació es treballarà conjuntament amb el TISOC, qui intervindrà en els casos quan ocorre un conflicte molt greu, assessorant les parts implicades, afavorint així una dinàmica positiva, basada en el respecte i el diàleg.

***Paraules clau:** convivència, pràctiques restauratives, prevenció dels conflictes, comunitat educativa.

2. OBJECTIUS DEL TREBALL:

- ✚ Analitzar la convivència als centres educatius, fent especial incidència en les Illes Balears.
- ✚ Elaborar una proposta que té com objectiu incloure les pràctiques restauratives als centres d'educació secundària per millorar la convivència a les aules, prevenir els conflictes, afavorir el diàleg i la comunicació entre tots els membres de la comunitat educativa.
- ✚ Fomentar la participació i la comunicació entre la família i escola per millorar la convivència de l'alumnat dins i fora dels centres.

3. ESTAT DE LA QÜESTIÓ:

3.1 Conceptualització de la convivència en la comunitat educativa.

La convivència als centres educatius és un tema que ha anat cobrant força en les darreres dècades, preocupa a tota la comunitat educativa i existeixen determinades situacions que no es sap com abordar, no únicament des de l'entorn escolar sinó també des d'altres àmbits com el familiar o el social. L'any 1996, l'informe Delors, establert per la UNESCO, ja posava de manifest la importància de l'aprendre a conviure i relacionar-se amb els altres, juntament amb l'aprendre a ser i estar, aprendre a pensar i comprendre, aprendre a fer i sentir-se útil, com a pilars bàsics de l'educació. Sabem que per poder conviure amb els altres és necessari respectar unes normes, unes regles que fan possible unes relacions socials positives, però no sempre aquestes normes estan integrades entre l'alumnat i això repercuteix en la convivència dins i fora dels centres.

A Europa, arran de l'augment d'episodis i problemes de violència a les aules s'ha generat una certa sensibilització social entorn als conflictes que succeeixen dins els centres escolars, els quals són resultat d'una suma de comportaments quotidians, que no sempre tenen el seu origen dins les aules, el

conjunt dels quals, generalment, contribueix a deteriorar o danyar la convivència escolar. Sancho, Esteban, Díaz-Pintos, Pérez-Juste, Díaz-Aguado, et. al. (2007) expliquen que, front aquesta realitat i problemàtica es fa èmfasi a la necessitat d'establir mesures que afavoreixin una convivència positiva entre tots els membres de la comunitat educativa. Ningú posa en dubte que actualment "aprendre a viure junts, aprendre a viure amb els altres, respectar, constitueix una finalitat i un repte de l'educació actual per aconseguir una societat més pacífica, més solidària i tolerant, en definitiva més democràtica, a un món caracteritzat per l'augment de la violència i la forta tendència a l'individualisme" (Moreno, 2006, p.13).

Segons Ortega i del Rey (2004), la paraula convivència es refereix a l'acció de viure junts, encara que s'hi afegeix una sèrie de matisos que presenta aquest concepte i fan referència als diferents contextos de vida i pràctica. 1) El context de la parla popular: el significat de la paraula convivència és més que compartir una casa o lloc físic, on es comparteixen diferents situacions i activitats, també implica compartir unes normes per tal que la vida conjunta sigui de la millor manera possible; 2) el context psicològic: la convivència també es refereix als sentiments i emocions necessaris per tenir una vida en comú adequada amb els altres; i 3) el context judicial: la convivència implica l'existència d'un espai públic i comú, el qual ha de permetre el respecte dels drets de cada persona sense exercir cap tipus de discriminació o distinció. Aquestes tres dimensions ressalten la importància del concepte, així doncs, tal com assenyala el decret 121/2010, de 10 de desembre, pel qual s'estableixen els drets i els deures dels alumnes i les normes de convivència als centres docents, l'escola ha de ser un àmbit de convivència pacífic, democràtic i on es respecti els drets de tots els alumnes.

Altres autors com Torrego i Moreno (2003, p.12) també defineixen el concepte de convivència, ambdós lliguen el terme amb el conflicte. "La convivència és com un procés, creatiu i respectuós amb tots, de resoldre conflictes, ja sigui prevenint la seva aparició, evitant la seva escalada quan aquest s'ha produït. No hem d'oblidar que la construcció d'una cultura de convivència pacífica als centres és un repte educatiu complex, ja que indirectament haurà d'anar unida a la violència de valors democràtics, com els de justícia, cooperació, respecte a

la dignitat i a la no-violència". Aleshores, si el conflicte és inseparable de la convivència democràtica, no podem pretendre que no existeixin conflictes als centres escolars. Rodríguez (2007), per la seva part, fa referència que a les escoles quan un conflicte té greus repercussions, el que s'intenta és silenciar-lo, per tal d'eliminar-lo i així recuperar, aparentment, la sensació de tranquil·litat a l'ambient. Rodríguez (2007) també exposa que si els conflictes s'aprenen a valorar com oportunitats d'aprenentatge, i des d'una mirada positiva, augmenten en l'alumnat les possibilitats d'afrontar situacions de gestió i resolució de conflictes.

3.1.1 La convivència escolar des d'una visió social.

Per comprendre els reptes i conflictes que actualment viu el sistema educatiu i treballar des d'una perspectiva preventiva, cal que tinguem en compte que la institució escolar ha canviat i ha sofert nombroses transformacions. L'autora Díaz-Aguado (2002) estableix uns punts que ajuden a comprendre els problemes actuals en la convivència escolar, tenint en compte la incidència que ha tingut la revolució tecnològica, aquests són: els canvis en l'accés a la informació, educar per la ciutadania democràtica en temps d'incertesa, la lluita contra l'exclusió social, el repte de la interculturalitat, la prevenció de la violència de gènere i la violència a l'entorn escolar.

Front les exigències i la responsabilitat actual, molts docents i famílies es troben en un marc de confusió, inseguretats i incertesa que han de fer front. Tant des de l'àmbit familiar i escolar s'esperen noves respostes ajustades als canvis que han succeït, tot i que molts cops, no sempre, es sap com atendre ni quines pautes i actuacions iniciar o aconsellar. Zabalza i Arnau (2007) exposen que "sense cap dubte, els canvis produïts en la societat han arribat a modificar les pràctiques educatives de la institució escolar. L'escola ja no pot centrar-se en la simple transmissió d'uns continguts disciplinaris, sinó que ha d'anar més enllà i formar a l'alumnat en una sèrie de competències bàsiques que els permetin seleccionar críticament la informació i afrontar els reptes que planteja la societat en constant procés de canvi".

Les relacions humanes són molt complexes i hi intervenen molts factors, per tant es fa difícil moltes vegades resoldre els problemes i conflictes que poden

succeir. Així i tot, “aquesta construcció de la convivència escolar és decisiva per la configuració de la social, ja que si convertim els centres en espais de convivència, serem capaços d’establir les bases d’una ciutadania responsable, activa i crítica, capaç de conformar societats vertebradores i cohesionades” (López i García, 2006, p. 89).

És important que els centres educatius promoguin iniciatives i projectes per millorar la convivència, creant així millors condicions per comptar amb un entorn on hi hagi relacions positives i de qualitat. Al cap i a la fi, “cada membre d’un centre educatiu està vinculat als altres mentre realitza accions positives que repercuteixen en els demés. Per això, aprendre a conviure a un centre educatiu és generar vincles per tal que els membres que ho componen es trobin lligats al que hi ha de valuós al centre” (Ortega, Mínguez, Saura, 2003, p.64). Uruñuega (2017) explica que és necessari treballar i posar en marxa una convivència positiva que garanteixi als alumnes saber establir relacions amb ell mateix, amb altres persones i amb l’entorn que l’envolta. Relacions basades amb el respecte a la dignitat de la persona i el respecte als drets humans, promovent la inclusió i la participació dels alumnes.

3.1.2 Normativa a l’àmbit de la convivència als centres educatius.

Recentment s’està produint un interès generalitzat en donar resposta als problemes de convivència als centres, la qual cosa també provoca la necessitat de revisar i iniciar noves estratègies per millorar les relacions socials. “L’educació del segle XXI, en aquest context, no pot renunciar a la construcció d’una ciutadania participativa, crítica i responsable i a potenciar el paper dels centres com espais idonis per l’aprenentatge dels valors democràtics” (García i López, 2011, p. 531).

Fomentar la convivència als centres educatius ha de ser un punt a treballar dins tots els centres escolars i ha de constituir una prioritat pels equips docents. A l’escola és on tenen lloc nombroses interaccions, i també és on l’alumnat hi està una gran part dels seus anys més importants i influenciables, per això nombrosos autors coincideixen en què és un dels àmbits més apropiat per aprendre a viure i conviure amb els altres. Delors (1996), Tedesco (1995) i Morin (1999), (citats per Garcia i López, 2011, p. 533) juntament amb

nombrosos pedagogs que han dedicat part dels seus estudis i investigacions a estudiar les relacions humanes i el respecte als principis democràtics, així hi han fet referència a les seves investigacions realitzades al llarg dels anys.

L'article 27.2 de la Constitució preveu que l'educació ha de tenir per objecte el ple desenvolupament de la personalitat humana en el respecte als principis democràtics de la convivència i als drets i les llibertats fonamentals. Per la seva part, la Llei orgànica 2/2006, de 3 de maig, d'educació (LOE), configura la convivència com un principi i com un fi del sistema educatiu i recull la incidència que ha de tenir la prevenció del conflicte i la seva resolució pacífica als centres educatius.

Els centres escolars disposen d'un pla de convivència, en el qual es recull el conjunt d'estratègies i pautes d'actuació adreçades a tota la comunitat educativa per fomentar la convivència escolar, la seva prevenció i resolució de conflictes. Aquest pla de convivència forma part de cada projecte educatiu de centre i en la programació general anual (PGA) es recullen les actuacions previstes per assolir els objectius del pla. La comissió de convivència de cada centre és l'encarregada de vetllar per un ambient el més positiu possible, aconseguint la integració de tots els membres de la comunitat educativa en la vida del centre, prevenint qualsevol problema relacionat amb la convivència i establir un protocol d'actuació per actuar en cas de conflicte. Per altra banda, el decret 112/2006, de 29 de desembre, actualment derogat, de qualitat de la convivència en els centres docents sostinguts amb fons públics de la comunitat autònoma de les Illes Balears, ja ressaltava la correlació que hi ha entre l'existència d'un clima escolar adequat, el bon funcionament dels centres, la qual cosa generalment es reflecteix i determina l'èxit acadèmic dels alumnes.

El decret 121/2010, de 10 de desembre, és la normativa actual existent a la nostra comunitat autònoma, el qual estableix els drets i els deures dels alumnes i les normes de convivència als centres públics de les Illes Balears. Aquest decret posa de manifest la importància de l'aprendre a conviure coneixent millor als altres i crear entorns amb projectes comuns, promovent la prevenció dels conflictes i en el seu cas, la seva resolució pacífica. El decret anterior indica que correspon a tota la comunitat educativa el respecte

d'aquests drets i deures dels alumnes, així com la millora de la convivència escolar.

Per l'administració educativa la convivència als centres esdevé un aspecte important i alhora preocupant, per això l'any 2005 es crea l'observatori per a la convivència que té com a finalitat contribuir a la prevenció i l'anàlisi de conflictes, i la planificació i coordinació de propostes d'actuació, per tal de promoure el clima necessari de convivència als centres educatius de les Illes Balears. Amb el Decret 10/2008, de 25 de gener, es crea l'institut de la convivència i l'èxit escolar de les Illes Balears. Així, es constitueix un òrgan de caràcter consultiu i organitzatiu d'activitats que ajuden a la prevenció de situacions de conflicte, la socialització de l'alumnat, així com el coneixement, anàlisi i valoració de la convivència als centres de la nostra comunitat autònoma.

3.2 La teoria dels conflictes.

Tal com s'ha anomenat anteriorment, els conflictes formen part de la vida de les persones, per tant és normal que es produeixin quan ens relacionem amb els altres, aleshores no és d'estranyar que a les aules i als centres escolars s'hi esdevinguin conflictes de manera repetida. García i López (2011) exposen que "si front el conflicte no s'actua de manera adequada, aquest pot arribar a transformar-se en violència; en canvi, si el gestionem de forma pacífica i democràtica arriba a convertir-se en un recurs d'aprenentatge". Aleshores, quan ocorren conflictes als centres, aquests s'han de contemplar com una oportunitat que s'ha d'aprofitar per formar a l'alumnat en valors i en rebutjar tota forma de violència, convertint-la en una ocasió per aprendre noves estratègies. Hernández (2005) anomena que hem de concebre el conflicte des del seu caràcter relacional. Segons Ortega (2000) "el conflicte neix de la confluència d'interessos o de la intersecció de dues posicions front una necessitat, una situació, un objecte o una intenció". Per altra banda, els autors Tolino i Hernández (2011) expliquen que "els conflictes ens afecten personalment i en la convivència amb els altres. A l'àrea personal, els conflictes comporten un desgast i dany emocional, en l'autoimatge, autoestima, canvis d'humor bruscs, inclús fins i tot la son i l'alimentació es veuen alterats. Respecte a la convivència, els conflictes generen una situació de malestar i incomoditat,

danyant el clima familiar, afectant a les relacions interpersonals, la comunicació i es generalitzen a altres contextos com la feina i els estudis". Els autors Ortega, Mínguez i Saura (2003) expliquen que els conflictes a les aules normalment es produeixen per carències pel que fa a les competències o habilitats en la comunicació.

Els centres educatius, així com molts altres espais, es caracteritzen per viure diferents tipus de conflictes i no tots els que ocorren tenen la mateixa intensitat. Jares (2006) diferencia entre els conflictes entre professors, conflictes entre professors i alumnes, conflictes entre professors i pares d'alumnes, conflictes entre professors i la direcció del centre, conflictes entre alumnes, conflictes entre pares, conflictes entre el centre i l'administració educativa, etc. Tal com assenyala l'autor, molts creuen en què els conflictes només ocorren entre l'alumnat, però aquesta és una concepció equivocada que està únicament centrada en un col·lectiu, obviant les altres relacions que també hi tenen lloc. Cascón (2012) afirma que el problema no és el conflicte, sinó la violència, que sol ser la conseqüència de molts conflictes. Quan un conflicte no s'atén de manera positiva pot acabar desencadenant una situació violenta, que requereixi d'intervencions específiques i més urgents. Rodríguez (2007) també anomena que cal distingir diferents manifestacions dels comportaments antisocials a les aules, separant aquelles conductes disruptives o indisciplinaries, d'aquelles que són violentes, com per exemple, el maltracta entre iguals o *bullying*. Hernández (2005) afirma que quan es parla de violència, generalment es fa referència a l'ús de la força física per causar dany o perjudicar a l'altra persona amb la finalitat d'aconseguir que els altres facin alguna cosa en contra de la seva voluntat. Ara bé, tal com menciona el propi autor, "no podem reduir la violència escolar a situacions esporàdiques, fortuïtes o accidentals en les que es veuen implicats molts pocs alumnes, tampoc hem de considerar que totes les relacions que s'estableixen a l'escola es troben entelades per les situacions de violència" (Hernández, 2005, p.5).

Moreno, Soler, Álvarez, Álvarez, Avilés, et al. (2006) argumenten que el problema del *bullying* és dels que més espanta als alumnes i és, alhora, una de les causes que propicia el fracàs escolar, absentisme o abandonament. Aquest és un problema que afecta a la vida social a les aules i als centres educatius, la

qual cosa reclama la necessitat d'intervenir i detectar aquestes situacions. Els autors anteriors, ressalten la necessitat de construir un model d'escola en el què l'ensenyança i l'aprenentatge treballin l'adquisició de valors socials, ja que només així es pot prevenir i posar solució a la conflictivitat que ocorre dins i fora dels centres.

3.2.1 Les múltiples causes dels conflictes escolars.

L'autor Ortega (2000) posa de manifest que les causes de la conflictivitat dels joves són diverses i no es poden cenyir a un únic aspecte. Ortega anomena que hi ha factors endògens (instints, edat, malalties psicològiques, etc.) i aspectes exògens (factors socials, familiars, mitjans de comunicació, variables escolars, etc.). Resulta gairebé impossible saber en certesa el pes que té cada un d'aquests factors que intervenen com a causa del conflicte. A continuació, centrant-nos en la classificació que estableix Ortega (2000), especificarem aquests factors que incideixen en el sorgiment del conflicte:

- Factors socials: Per molts joves el seu entorn social i cultural en el que es relacionen, té gran influència en l'aprenentatge i observació de conductes agressives i violentes. És per això que no és d'estranyar que la violència a les escoles existeixi i hi sigui present. Hernández (2005, p. 11) explica que "per afavorir la convivència (escolar, familiar i social) es fa necessari tenir consciència social i implicar-se en els problemes, evitant donar l'esquena".
- Factors personals: alguns autors consideren que la conducta no es pot explicar únicament pels canvis socials i que els factors psicològics o personals tenen molt de pes a l'hora d'explicar les causes de la conducta violenta. Díaz Aguado (2002) exposa que l'adolescència es sol caracteritzar per ser una etapa de rebel·lia, i és aleshores quan els conflictes es tendeixen a resoldre de forma violenta, ja que és quan es rebutja l'autoritat, hi ha un distanciament dels adults, reivindiquen la privacitat i predomina la necessitat de destacar en el grup d'iguals.
- Factors escolars: nombroses investigacions es centren en l'entorn escolar com un espai on tenen lloc molts conflictes i conductes violents. L'escola, a més, ha experimentat canvis com és la implementació d'una metodologia participativa de l'alumnat, el qual ara té més protagonisme i

s'ha vist reduïda la imposició de normes. També hi ha hagut una pèrdua d'identitat dels professors.

- Factors familiars: la família té un paper important en l'aprenentatge de valors els quals orienten el comportament dels seus fills. Són moltes les variables que poden fer que el nucli familiar sigui un entorn de risc pels fills, sobretot quan aquest entorn es caracteritza per ser un espai violent.

Reafirmant aquesta classificació, Rodríguez (2007, p. 3) afirma que “la violència escolar s’ha d’entendre con un fenomen multicausal i multidimensional, on les condicions socials com la pobresa, l’atur, la falta d’una educació formal, el contacte amb entorns violents o el canvi de valors de la societat actual, cada vegada més tolerant amb aquest tipus de conductes, juga un paper important i hauríem d’allunyar-nos d’una perspectiva únicament centrada en l’alumne com únic responsable”. Palomero i Fernández (2002) també assenyalen la importància que tenen la multitud de relacions i entorns que afecten en l’aparició, manteniment i integració de determinats tipus de conducta. Martínez, Tey, Alsina, et. al. (2004) ressalten la importància de la participació de les famílies si realment es vol aconseguir promoure una convivència escolar positiva. Tolino i Hernández (2011) destaquen que els anys de l’adolescència són especialment difícils per la comunicació familiar. Per la seva part, Díaz Aguado (2005) reafirma aquesta concepció i afegeix la idea que per prevenir la violència cal intervenir en el moment i en el context en el què s’estan aprenent aquests primers models, perquè aquests aprenentatges condicionaran les relacions socials que s’establiran amb altres persones.

3.2.2 Normes i disciplina

L’autora Díaz- Aguado (2002) exposa que dos dels problemes que actualment més solen preocupar a l’escola és la pèrdua d’autoritat del professorat i la indisciplina de l’alumnat. “Quan s’exigeix als nins i adolescents que es limitin a obeir les regles que altres han creat, solen sentir-se menys compromesos amb el seu compliment que quan han participat en l’organització de la vida en comú, i en l’establiment de quines accions s’hauran de dur a terme si aquestes s’incompleixen” (Díaz- Aguado, 2002, p.6). Tal com assenyala Díaz-Aguado (2002), si tots els membres de la comunitat escolar tenen un paper actiu en la creació de normes es sentiran més implicats i vinculats al grup i al centre, la

qual cosa afavorirà la creació d'una convivència positiva. Díaz – Aguado (2002) també anomena que cal destacar que l'augment dels problemes d'indisciplina que preocupa a molts professors de secundària i que tenen lloc a les aules, es descriuen generalment com a falta de motivació de l'alumnat, i reflecteixen la difícil tasca d'adaptar l'escola a la situació actual. Martínez (2001) explica que els problemes d'indisciplina solen estar relacionats amb l'incompliment de les tasques, retards injustificats, falta de reconeixement de l'autoritat del docent, etc. En algunes d'aquestes situacions s'arriba a l'oposició, amenaça o agressió i contribueixen a deteriorar el clima a les aules.

Teijeira (2017) parla dels problemes disruptius a les aules i als centres i anomena que:

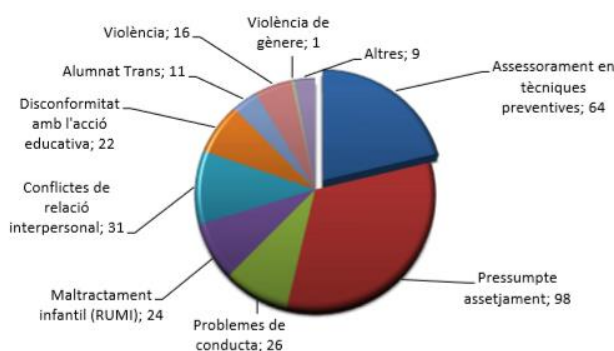
la disrupció és una conducta esperable a una escola que no elimina barreres a la inclusió: barreres per no reconèixer la identitat o la condició de cadascú; per no assegurar drets; per no acollir ni valorar; per no entendre ni respectar la diversitat; ni donar resposta que l'atengui; per no crear un clima de convivència; per no educar en valors; per no proporcionar una proposta curricular adaptada a la diversitat. Són barreres creades per la falta d'habilitats de comunicació i socioemocionals del professorat per saber gestionar l'aula, per fer atribucions que únicament culpen a l'estudiant o al seu entorn familiar i social, per les baixes expectatives, creades per la violència cultural i per la violència estructural que permet la desigualtat... (Teijeira, 2017, p. 67-68)

A alguns centres la disrupció es castiga mitjançant càstigs que tenen nombrosos efectes negatius per les persones que les reben, i sobretot aquest tipus de sancions no eduquen. Teijeira (2017) afirma que tant l'escola com el professorat tenen la responsabilitat d'educar oferint oportunitats per transformar aquests tipus de conductes en oportunitats d'aprenentatge per tots. Orte, Ballester i Oliver (2003) argumenten que en aquests moments, la diversitat i heterogeneïtat de l'alumnat als centres, així com les nombroses situacions i necessitats de la comunitat, exigeixen que els centres s'adaptin a aquestes realitats, siguin flexibles i duguin a terme accions consensuades entre tot el claustre de professors. Per això, es fa necessari educar des d'una mirada

global i inclusiva, dissenyant i implementant la intervenció educativa tenint en compte els drets individuals, educant sempre per una convivència en positiu.

Les dades de la memòria de l'institut per a la convivència i l'èxit escolar de les Illes Balears, recull que en els darrers anys hi ha hagut un augment en l'assessorament fet a molts centres. A continuació, en la següent graella es reflecteix el motiu inicial de les demandes fetes el curs 2016-17.

Gràfic 1: Motiu inicial de les demandes.

Nota. Recuperat de: Institut per a la convivència i l'èxit escolar. Memòria de l'institut per a la convivència i l'èxit escolar curs 2016-17. Conselleria d'educació i universitat.

Tal com reflecteix la gràfica, les demandes per presumptes assetjaments escolars i l'assessorament en tècniques o programes preventius als centres educatius, van ser els més sol·licitats en comparació a la resta.

3.3 Educar des del conflicte.

Per prevenir és necessari ensenyar a resoldre conflictes d'una manera constructiva, és a dir, fent als alumnes participants partint del diàleg, la reflexió i la negociació. Els autors Sancho, Esteban, Díaz-Pintos, Pérez-Juste, Díaz-Aguado, et. al. (2007) argumenten que la cooperació entre l'alumnat per resoldre els problemes i els conflictes es percep cada vegada com a més important i necessari per garantir el benestar a les aules. Ara bé, tal com assenyalen els autors anteriors "la transformació de la cultura de l'escola requereix un enfocament sistemàtic, amb la participació de tots els que tenen interès en el seu funcionament, mitjançant un canvi d'actituds enfocat a la col·laboració" (Sancho, Esteban, Díaz-Pintos, Pérez-Juste, Díaz-Aguado, et. al., 2007, p. 31). Cal que als centres existeixi una forta cohesió interna, així

com un protocol d'actuació i prevenció entre tots els membres de la comunitat educativa.

A més, dins els centres és tan important abordar aquells casos relacionats amb la violència o el maltracta com aquells petits conflictes en els que hi ha un índex de falta de respecte i violència, encara que, aparentment, pugui semblar que són menys importants. Així ho recolza Díaz-Aguado (2002), que anomena que per millorar la convivència educativa i prevenir la violència, cal ensenyar a resoldre conflictes, inclús aquells que estan relacionats amb la disciplina, de forma constructiva i creant espais normalitzats, com les assemblees d'aula.

Les tècniques de resolució de conflictes basades en el diàleg poden afavorir la reconciliació entre les parts implicades en el conflicte d'una manera consensuada. "El diàleg és un recurs clau en la resolució de conflictes que desenvolupa habilitats emocionals, cognitives i morals entre l'alumnat. Gestionar la comunicació i utilitzar diferents mètodes de resolució de problemes exigeix el coneixement de certes habilitats bàsiques relacionades amb l'escolta i amb l'expressió" (Vicente, 2010, p. 125). A més, tal com assenyala Vicente (2010) partint del diàleg s'està ensenyant i educant als alumnes a abordar els conflictes i analitzar alternatives de resolució d'aquests, així com també afavoreix i ajuda a generar un sentit de pertinença, que contribueix a prevenir i modificar conductes contràries a la convivència.

Cascón (2012) explica que el conflicte és inherent a les relacions i que només a través d'ell podem créixer, avançar i millorar, no només a nivell personal sinó també col·lectiu. Cascón (2012) exposa que:

quan hi ha un conflicte no s'ha de reprimir, evitar, ni tampoc solucionar, sinó acompanyar les parts i donar-los eines perquè elles mateixes el puguin resoldre. En la mesura que fem això, estem educant en el conflicte, i ho estem aprofitant com una oportunitat educativa. Una oportunitat per aprendre a dialogar, a negociar, a expressar-nos, a escoltar, a prendre decisions, a analitzar... Estem educant per la vida i donant autonomia per afrontar els conflictes que ens trobem en ella. (Cascón, 2012, p.43)

Cascón estableix una escala de *provenció* (terme que crea a partir d'un terme similar emprat per Burton) per prevenir els conflictes, evitant així que ocorrin

conflictes més greus i que requereixin intervencions específiques. Educar des del conflicte implica desenvolupar una sèrie d'habilitats i estratègies que permetin als alumnes fer front als conflictes per tal de relacionar-se amb els altres d'una manera més positiva, abordant els conflictes quan just estan començant, sense esperar a la fase de crisi. Aquesta escala de *provenció* es compon de diferents fases, entre les quals hi ha des de la creació de grup amb un ambient d'estima i confiança, afavorir la comunicació entre els membres i treballar la cooperació.

Per sort, de cada vegada més centres escolars es renoven i es sumen a les diferents pràctiques per prevenir i millorar la convivència als centres educatius, com les pràctiques restauratives, la mediació, la tutoria entre iguals, etc. Totes aquestes metodologies o pràctiques són diferents formes de resoldre els conflictes, en les quals els alumnes adopten un rol de protagonistes, així aprenen a assumir responsabilitats i a valorar les conseqüències que tenen els seus actes.

3.4 Les pràctiques restauratives com estratègia per prevenir els conflictes.

Inicialment, l'enfocament restauratiu als centres escolars va consistir en adaptar les pràctiques restauratives derivades de l'àmbit penal per fer front a situacions de conflicte. Així, les pràctiques restauratives provenen de la filosofia de la justícia restaurativa que és una forma de gestionar els conflictes i els delictes a partir del diàleg entre les persones implicades, comptant amb la participació dels membres que s'han vist afectats pels seus fets o conseqüències. Les pràctiques restauratives, segons Pomar i Vecina (2013), són una metodologia que fomenta la cohesió social. Rul-lan, per la seva part, exposa que "les pràctiques restauratives són una forma d'organitzar la convivència que es basa en el foment del sentiment de pertinença a la comunitat i en la gestió positiva dels conflictes, amb la finalitat de reparar el mal causat i restaurar les relacions quan algun fet les deteriora" (Rul-lan, 2017, p. 72). Altres autors afegeixen que "les pràctiques restauratives són aplicables a qualsevol grup de persones que vulguin millorar les seves relacions interpersonals, gestionar de forma dialogada i participativa els seus conflictes,

crear un clima favorable i reforçar els valors i estratègies propis de la convivència democràtica” (Pomar, 2013, p.84).

Rul-lan (2017) ressalta que l'objectiu de les pràctiques restauratives és crear una manera d'estar junts, fomentant el sentiment de comunitat, i aprendre del conflicte per crear relacions positives, en lloc de sancionar al culpable. “Apostar per un enfocament restauratiu preventiu i proactiu que transcendeixi la intervenció, implica integrar els principis i els valors restauratius (respecte mutu, empoderament, col·laboració, valoració dels altres, integritat, honestat, obertura, confiança i tolerància) així com les habilitats necessàries (alfabetització emocional, empatia, apertura mental, escolta activa, habilitats de gestió de conflictes, etc.) al plantejament global de la convivència, a la cultura del centre” (Grado, 2017, p.28-29). Aleshores, emprant aquesta nova pràctica s'està trencant amb el model punitiu i tradicional com a única via de resoldre conflictes. A la següent graella, recollida per Grado (2017) es pot diferenciar entre ambdues mirades educatives:

Taula 1: La justícia restaurativa a l'escola

Mirada retributiva	Mirada restaurativa
Els conflictes es defineixen com a conductes contràries a les normes.	Els conflictes es defineixen com el dany infringit per una o varies persones al benestar d'algú altre i a la comunitat.
Els conflictes es defineixen de manera impersonal (contra “la norma”, contra “el centre”)	Els conflictes es defineixen tenint en compte a les persones i ofereixen l'oportunitat d'aprendre.
El centre d'atenció és la recerca del culpable (mirada al passat)	El centre d'atenció és la resolució del conflicte, mitjançant l'expressió de sentiments i necessitats, i l'exploració de com satisfer-les (mirada al futur).
Relació acusatòria: la persona que té el problema està en conflicte amb l'autoritat, que es qui imposa el càstig.	Relació de diàleg i negociació: totes les persones implicades col·laboren en la resolució.
El càstig pretén dissuadir o evitar la repetició.	És un procés cooperatiu que emfatitza la responsabilització i la reconciliació per reparar.
Es substitueix el dany social per un altre dany (el càstig)	El focus d'atenció és la reparació del dany social.
La responsabilitat de l'agressor es defineix a	La responsabilitat de l'agressor es defineix

través del càstig o sanció.	com la comprensió de l'impacte de les pròpies accions, assumir les conseqüències i ajudar a decidir sobre com arreglar les coses.
El càstig pot ser un recurs d'aplicació immediata.	El procés restauratiu és un procés educatiu i requereix temps.
El càstig no sol generar canvis i sí aversió al sistema.	El procés restauratiu promou canvis a través de la implicació.
Les persones afectades no intervenen, ja que és l'autoritat la que decideix.	S'anima a totes les persones implicades a participar.
Els efectes sobre les relacions són negatius.	Permet la creació de vincles.

Nota. Recuperat de: Grado (2017) Enfoque restaurativo para una convivencia positiva en la escuela. En: Abad, J. (Ed.). Aprender a convivir, aprender a transformar (pp. 26-31). Barcelona: Graó.

Diversos autors coincideixen en què, iniciar i dur a terme pràctiques restauratives als centres educatius implica un canvi de mirada de tota la comunitat educativa així com l'existència d'uns criteris comuns. Grado (2017) estableix una sèrie de requisits per tal que aquesta pràctica innovadora tingui èxit i coherència, els quals són:

- Nous rols i noves relacions entre docents i alumnes: es produeix un canvi de rol del professorat, tot i que actualment el seu paper ja està canviant en la manera de concebre l'ensenyança – aprenentatge.
- Canvi de mirada: implica centrar-se en les persones implicades en el conflicte i tenir-les en compte.
- Visió compartida: és important compartir la mirada, així com un llenguatge comú, per això és necessari implicar a tota la comunitat educativa.
- Compromís: tota la comunitat s'ha de comprometre en promocionar les pràctiques restauratives, no només per la gestió de les relacions, sinó també amb el claustre, les famílies i altres persones que formen part del centre.
- Enfocament comunitari: la convivència no es pot centrar únicament en l'alumne com a individu, sinó en el centre com a comunitat.
- Enfocament global: es pot relacionar l'ús i la posada en pràctica de les pràctiques restauratives amb altres pràctiques dutes a terme o altres programes. Per això és imprescindible el treball en equip.

- Formació: cal comptar amb estratègies de formació dirigides a tota la comunitat educativa i que donin resposta a les necessitats de cada context. Aquesta formació és necessària per sensibilitzar al professorat, així com per implementar, revisar i millorar la pràctica educativa.

Segons l'associació de justícia i pràctiques restauratives de les Illes Balears, les pràctiques restauratives compten amb una gran diversitat de propostes, algunes més formals i altres més informals, entre les qual destaquem: l'escolta activa, les expressions afectives, les conversacions restauratives, les reunions informals, els cercles restauratius i les reunions formals.

Taula 2: Contínuum de pràctiques restauratives.

Nota. Recuperat de: Rul-lan, V. (2017). Prácticas restaurativas. Su aplicación en la escuela y en la comunidad. En: Abad, J. (Ed.). *Aprender a convivir, aprender a transformar* (pp. 72-77). Barcelona: Graó.

Diversos autors com, per exemple, Mora (2013) coincideixen en que l'eina més representativa de les pràctiques restauratives són els cercles. Els cercles han existit al llarg de la història com una manera de resoldre els conflictes i aquests es poden usar als centres educatius per prevenir situacions conflictives i parlar sobre un problema que sol tenir el grup i cercar solucions conjuntes. Mora (2013) defineix que “el cercle restauratiu és una pràctica on tots els estudiants tenen les mateixes oportunitats d'expressar-se i escoltar als altres, en condicions d'igualtat, respecte i confiança” (Mora, 2013, p. 9). Els participants del cercle es reuneixen de manera voluntària, amb un facilitador que és el que s'encarrega de dinamitzar el seu funcionament. Un cop tots els membres estan asseguts, el facilitador és qui formularà una pregunta específica i passarà un objecte, la persona que té l'objecte és qui ha de respondre. Aquest objecte s'anirà passant per tots els membres del grup, fins que torni al facilitador. Rul-lan (2017) exposa que parlar sobre els conflictes del grup és aconsellable realitzar-los quan els grups ja tenen certa pràctica amb els cercles. Els cercles restauratius impliquen a les persones que han estat protagonistes del conflicte, així com les afectades per la situació, en un espai democràtic en el qual es

comparteixen diferents punts de vista i es fan propostes per tal de reparar el mal ocasionat i tornar a construir relacions positives. És important canviar el rol de l'alumnat i fer-los sentir partícips i implicats en un conflicte per tal que així puguin integrar i assumir la seva part de responsabilitat no només individual sinó també col·lectiva. Cascón explica que:

Quan no dediquem temps a crear grup, a conèixer-nos, a apreciar-nos, a respectar-nos..., ens acabem trobant amb les conseqüències de la falta de convivència. (...) Quan algú sap expressar amb paraules el que sent, el que vol, el que necessita..., és molt més probable que el primer recurs davant el conflicte sigui la paraula. Quan no sap expressar-ho, és molt més fàcil que el primer recurs sigui la violència. (Cascón, 2012, p.45).

Els autors Martínez, Tey, Alsina, et. al. (2004) fan referència que aprendre a resoldre un conflicte no ha de significar guanyar sempre, sinó que ha de ser una oportunitat per valorar diferents concepcions i posicions, analitzar-les des de diferents punts de vista i així aprendre a prendre decisions.

L'institut per a la convivència i l'èxit escolar de les Illes Balears recull una sèrie de preguntes que es poden formular en els cercles restauratius dirigides a l'autor i al receptor quan ha ocorregut un conflicte, aquestes són:

Taula 3: Preguntes restauratives.

AUTOR	RECEPTOR
1. Què ha passat?	1. Què ha passat?
2. Què pensaves quan ho vas fer?	2. Com et sents ara amb el que va passar?
3. A qui ha afectat l'incident?	3. Com t'ha afectat, a tu i a altres persones?
4. Com creus que els ha afectat?	4. Què ha estat el més difícil per a tu?
5. Què penses ara del que ha passat?	5. Què necessites que passi a partir d'ara?
6. Què podries fer per millorar la situació?	

Nota. Recuperat de: Institut per a la convivència i l'èxit escolar (2011). Millorem la convivència amb les pràctiques restauratives. Palma: Govern de les Illes Balears.

Les preguntes no pretenen establir judicis ni tampoc reaccions d'autodefensa, sinó que cerquen facilitar la comunicació entre els membres, afavorint l'expressió de sentiments, per aquest motiu no es demana mai la pregunta als

autors de perquè ho has fet?. Cascón (2012) explica que plantejar les preguntes restauratives (PR) ofereix infinites possibilitats, entre les quals ens permeten arribar a les necessitats, que són el motiu del conflicte. Rul-lan (2017) exposa que molts cops, no sempre hi ha una raó al perquè actuem com actuem i això tampoc no ajuda al procés, per aquest motiu és més efectiu fomentar la reflexió sobre les conseqüències que tenen els actes en els altres i reflexionar sobre el que cal fer, per reparar la situació i el mal causat.

Cal destacar que les PR també estan dirigides a fomentar la cohesió del grup. Rul-lan (2017) afirma que quan es compta amb una bona convivència, hi haurà menys conflictes i els que ocorrin poden tenir una solució més senzilla, ja que es parteix de la base centrada en les relacions positives entre els membres de la comunitat. Emprar els cercles de diàleg a l'aula ajuda a prevenir molts conflictes que requeriran intervencions molt més ràpides, reduint així el nombre de situacions d'una intensitat més elevada i difícil de tractar. De Pablos (2017) exposa que:

si representem les pràctiques restauratives dins un triangle equilàter i entenguéssim que té la doble funció de prevenció (enfortir la comunitat) i intervenció (reparar el mal provocat), podríem veure que a la base àmplia que el sustenta es trobaria un treball sistèmic de cohesió de grup que evitaria la gran majoria dels conflictes. Pujant una mica més cap a dalt, trobaríem situacions que requereixen d'alguna intervenció especial, i ja a la cúspide del triangle, trobaríem un percentatge molt menor que únicament requeriria d'actuacions especialitzades per gestionar els conflictes. (De Pablos, 2017, p.1)

Gràfic 2: Piràmide de la convivència

Nota. Recuperat de: Institut per a la convivència i l'èxit escolar (2017). Curs compartim el que fem: conviure en positiu a l'escola 2017-18. Plans de convivència. Conselleria d'educació i Universitats.

En paraules de Grado (2017), les pràctiques restauratives impliquen “desaprendre el que s’ha après”, al mateix temps que assumir i aplicar valors com el respecte mutu, la col·laboració, la valoració de l’altre, obertura, confiança i tolerància, valors que van lligats amb la convivència positiva. Tal com ens recorda Cascón (2012), molts cops, en lloc de posar en marxa un bon pla de convivència als centres, es perd molt de temps en donar resposta als problemes i conflictes derivats d’aquesta manca de treball per millorar la convivència dia a dia.

3.5 El paper de la família: estratègies de participació.

Segons l’estudi sobre la convivència escolar a l’educació secundària de les Illes Balears, l’any 2011, existeix una falta de disciplina i falta d’implicació de les famílies. L’estudi indica que molts problemes de convivència ja s’originen per diferents aspectes externs a l’escola, i que poden estar relacionats amb dificultats en l’ensenyament dels límits i amb la manca de competències provinents de casa. Factors relacionats, molt probablement, amb els canvis ràpids que es produeixen a la nostra societat i amb la dificultat i complexitat d’adaptar l’educació a tots aquests canvis.

La llei orgànica 8/2013, de 9 de desembre, per la millora de la qualitat educativa posa de manifest que les famílies són les principals responsables de l’educació dels seus fills i per això el sistema educatiu ha de comptar i implicar a les famílies, així com confiar amb les seves decisions. Martínez (2012) fa referència a que no només ens trobem amb una gran diversitat en l’estructura familiar, sinó també amb diferents valors i concepcions educatives. Per tant, la realitat és que cap família no educarà ni ensenyarà als seus fills de la mateixa manera ja que ni els aprenentatges ni les experiències viscudes són les mateixes.

Altres autors com Ortega, Mínguez i Saura (2003) anomenen que “les propostes pedagògiques per superar el conflicte a les aules i promoure una sana convivència passen necessàriament per la intervenció escolar i familiar en l’aprenentatge democràtic de normes, en el coneixement personal afavorint així l’adquisició d’una sana autoestima, en el desenvolupament de la responsabilitat, així com l’aprenentatge d’habilitats de diàleg i comunicació”.

Aquesta participació democràtica s'ha de promoure dins els centres educatius, no és suficient dur a terme les trobades puntuals o les reunions rutinàries. Cal destacar també que “els pares poden no estar capacitats per intervenir en els assumptes estrictament curriculars, tot i que la seva veu hagi de ser escoltada, però la seva implicació en l'educació de l'alumnat és imprescindible per a la millora de l'aprenentatge” (Bolívar, 2006, p. 130). Bolívar (2006) també ressalta que aquesta necessitat de col·laborar de forma paral·lela s'accentua molt més quan els pares són vulnerables.

La participació de les famílies al sistema educatiu es contempla des de fa diversos anys a la legislació dels països europeus i han estat diverses les investigacions elaborades per nombrosos autors que ressalten la importància d'aquest factor. Egido (2014) anomena els factors que incideixen en la dificultat de construir una col·laboració real entre famílies i centres, aquests són diversos, però entre ells destaca el fet que els sistemes educatius encara tenen una visió molt tradicional de les relacions entre la família i l'escola i que continua predominant una clara diferenciació entre ambdós rols, així com un baix interès per la interacció.

El concepte de família ha variat molt al llarg dels darrers anys, ha sofert un procés de canvi evident, la qual cosa ha suposat que ens trobem amb noves estructures familiars i diferents formes d'entendre-la. Tot i aquests canvis, la família continua proporcionant la identitat als nostres alumnes, és l'eix principal de la socialització de cada individu, on des que naixem aprenem mitjançant l'observació i el modelatge determinades conductes. Diversos autors destaquen la important funció educativa que té la família, la qual ha d'oferir els models de conducta i afecta, i recullen que “la riquesa afectiva, la conversació sobre temes rellevants pels fills i l'existència de pautes de comportament estables són factors que dificulten el sorgiment de conductes negatives” (Martínez, et al., 2004, p. 171). És important que dins les famílies es desmunti i es modifiqui la concepció que ha predominat i segueix predominant encara dins molts nuclis familiars que l'agressivitat és la forma en com s'han de resoldre els conflictes i que el diàleg no serveix per res. Per això, moltes investigacions posen de manifest que molts cops la violència de molts estudiants té el seu origen en la violència que observen o es té en el nucli familiar. Bolívar (2006, p. 121)

exposa que “ha d’existir la necessitat d’actuar paral·lelament per tal que no recaigui en l’escola responsabilitats que també estan fora”. Zabalza (2002) explica que, d’aquesta manera, la feina als centres educatius resulta complicada perquè han d’educar en valors i des de la base, integrant en molts alumnes els principis amb els que ja no compten amb unes bones referències des de casa seva.

Per adaptar l’escola als actuals canvis socials i prevenir la violència, Díaz Aguado (2005) explica que és necessari posar en marxa noves formes de col·laboració entre l’escola i la família, amb la finalitat d’incrementar la participació dels pares i mares en la vida del centre, i afegeix que ambdós contextos no poden estar aïllats, sinó que han de treballar de manera conjunta per afrontar un problema que és compartit. “Existeixen nombrosos i contundents arguments per tal que les escoles i famílies col·laborin. La simple observació que els infants passen molt de temps a l’escola i que la majoria de les experiències educatives succeeixen fora de l’escola hauria de ser suficient” (García, 2003, p. 427). Aquesta tasca no només va dirigida i implica a les famílies sinó també a la comunitat completa, tal com diu un proverbi africà “per educar un nen fa falta la tribu sencera”.

3.6 El professorat com agent clau en la prevenció.

Moltes investigacions o propostes formatives, tal com posa de manifest l’autora Díaz Aguado (2002) recolzen el paper que té el professorat com a mediador o facilitador d’experiències d’aprenentatge, el qual té alhora un paper decisiu en la prevenció dels conflictes que normalment succeeixen als centres. Cal apostar per un treball cooperatiu entre tot el claustre de professors per tal de caminar conjuntament cap a la construcció d’una comunitat educativa d’un centre que es preocupa pel benestar de tots els membres. Aleshores, un requisit indispensable per assolir aquest objectiu és partir d’una formació permanent del professorat per avançar cap a una mateixa direcció: la prevenció, detecció i resolució de conflictes. Així ho recull el decret 121/2010, de 10 de desembre, pel qual s’estableixen els drets i deures dels alumnes i les normes de convivència als centres, en l’article 3 “convivència, prevenció i resolució de conflictes” el cinquè punt fa menció especial al professorat, el qual ha de participar en el desenvolupament i aplicació de mesures de prevenció i

resolució positiva de conflictes, garantint el respecte de les normes de convivència.

L'increment d'exigències i dificultats que el professorat s'ha afrontat al llarg dels darrers anys, especialment al nivell d'educació secundària obligatòria, i en relació amb la convivència, reflexa la necessitat d'adaptar també aquest context a les exigències de la societat actual. Per aquest motiu, "s'han de dur a terme importants innovacions educatives tant en la família com a l'escola: redefinint els papers a partir dels quals s'estructura la interacció educativa, donant als adolescents un paper més actiu en la seva pròpia educació, i posant en marxa nous esquemes de col·laboració entre ambdues institucions, així com en la resta de la societat" (Díaz-Aguado, 2005, p. 59). Els docents han de ser capaços de saber participar per afavorir la millora de la convivència als centres de secundària, cooperar, ser responsables, tolerants, i disposar d'habilitats socials i comunicatives, que facilitin la gestió de manera pacífica i democràtica dels conflictes que poden ocórrer. Aquestes habilitats s'han d'entrenar, per això, hi ha la necessitat d'oferir al professorat unes pautes i orientacions concretes per actuar d'una manera positiva front els conflictes i tractar de millorar la convivència als centres. "Els professionals de l'educació han d'assumir amb total responsabilitat la seva tasca educativa, és a dir, la seva funció no és només ensenyar i la seva ètica professional no els permet inhibir-se front situacions complexes en les que el conflicte està present." (Martínez, Tey, Alsina, et. al., 2004, p. 22). A més, si els professors es senten capacitats per ensenyar als alumnes a resoldre els conflictes o actes de violència que puguin sorgir, en la mateixa línia poden col·laborar i oferir pautes a les famílies.

Uruñuela (2017) exposa que hi ha vegades que els professors, especialment a secundària, es justifiquen ressaltant la seva condició de professorat especialista, experts en la seva matèria, però no en temes com l'educació per la convivència. L'autor exposa que sempre s'està educant en valors i convivència, ja que es pot estar explicant l'assignatura i, a la vegada, de manera inconscient, transmetre una forma d'entendre les relacions amb les persones, una forma d'abordar els conflictes més quotidians, un estil d'exercir l'autoritat, etc. Per la seva part, Uruñuela (2017) argumenta que:

és impossible no educar en convivència, el problema és que ho fem massa vegades com a currículum ocult, com alguna cosa no es cercava intencionalment. Per això es necessari que surti a la llum, que es faci explícit el seu contingut, que sigui una tasca patent i visible. Si faltés aquesta dimensió en el nostre treball educatiu, difícilment estariem abordant l'educació integral, el ple desenvolupament de la personalitat en els principis democràtics de la convivència, tal com assenyala l'article núm. 26 de la declaració universal dels drets humans. (Uruñuela, 2017, p. 9)

Existeixen encara certes pràctiques docents basades en una cultura tradicional que es caracteritza per la gestió dels conflictes que poden succeir als centres des d'un model punitiu, sancionador o normatiu, en el qual el docent actua mitjançant la sanció per corregir aquelles conductes negatives front la convivència escolar. Tal com anomena Torrego i Moreno (2003) "aquest tipus de gestió es contraposa amb els principis d'una cultura democràtica, a més, el resultat d'aquest tipus de gestió augmenta el sentiment de la víctima com a conseqüència de la sanció a l'agressor, destacant una carència en la reconciliació i resolució dels conflictes, ja que l'agressor generalment considera que amb el càstig aplicat el tema ha quedat tancat".

Molts dels estudis realitzats sobre l'origen de moltes conductes problemàtiques i disruptives posen de manifest la falta de qualitat del vincle educatiu com una de les principals causes que cal abordar per a la prevenció dels conflictes. "La qualitat de la convivència a l'escola depèn, en gran mesura, de com són les relacions que s'estableixen entre el professorat i l'alumnat" (Díaz Aguado, 2006, p. 58). Díaz Aguado (2006) també anomena que per prevenir les situacions d'exclusió i els conflictes a l'escola, cal que el professorat tingui un paper de referència, de confiança, disminuint així el seu paper únicament acadèmic, centrat en una visió més tradicional i transmissor de coneixements.

Per gestionar una escola amb un funcionament democràtic cal un treball en xarxa, on el professorat no es senti sol i desbordat, amb un fort suport per part del claustre de professors i amb l'establiment d'unes normes d'actuació i pautes comunes. "El lideratge compartit és un factor clau en la implementació exitosa de qualsevol projecte d'innovació a una institució. Transformar un centre educatiu en un lloc d'aprenentatge democràtic de la convivència exigeix la

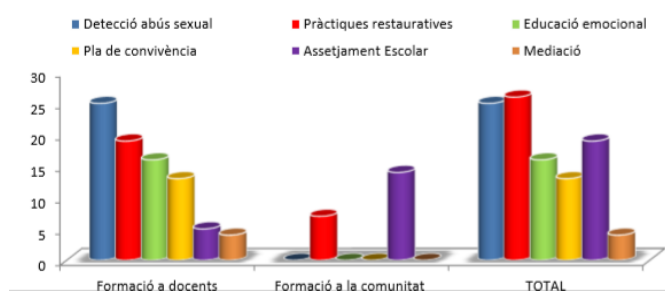
voluntat, el coneixement i l'impuls d'un grup de persones" (Vicente, 2010, p.37). Carbonell (2006) fa referència que les innovacions que comencen des de baix, impulsades i aprovades pel propi equip docent, tenen més possibilitats d'èxit i continuïtat que no pas aquelles que són imposades des de d'alt, des de l'equip directiu, per exemple. També és important que les administracions recolzin les iniciatives dutes a terme dins els centres i que, alhora, impulsin a l'acció, el reconeixement i suport dels projectes que aposten per la innovació pedagògica.

3.7 Formació en pràctiques restauratives

La formació en pràctiques restauratives (PR) sol tenir una durada de entre vuit i quinze hores. Generalment, es tracta d'una formació molt participativa en la que l'objectiu és vivenciar els valors restauratius i es posen en pràctica els diversos tipus d'intervenció. Tal com assenyala Pomar (2013), aquesta formació per el professorat és necessària no només per tenir aquesta perspectiva comunitària, sinó també per les relacions que tindran amb l'alumnat i amb les seves famílies, que també formen part de la comunitat educativa. Mentre que Rul-lan (2017) assenyala que les pràctiques restauratives no només es centren en la formació del professorat, sinó que també es pretén tenir certa incidència amb les famílies dels alumnes, per tal que la filosofia de les PR tingui més continuïtat en el dia a dia dels joves, com una forma natural de relacionar-se, prendre decisions de manera conjunta, com estratègia i dinàmica per gestionar els conflictes més quotidians.

En la memòria del curs 2016-17 de l'Institut de convivència i l'èxit escolar, es posa de manifest que en els darrers anys s'ha generat una creixent demanda de formació en les pràctiques restauratives, tant a docents com a la comunitat.

Gràfic 3. Accions formatives fetes per l'ICE.

Nota. Recuperat de: Institut per a la convivència i l'èxit escolar. Memòria de l'institut per a la convivència i l'èxit escolar curs 2016-17. Conselleria d'educació i universitat.

Les PR ofereixen un marc teòric i pràctic als mestres a partir del qual es possibilita, tal com estableix l'autora (Pomar, 2013, p.88): promoure relacions personals entre els seus futurs alumnes basades en una perspectiva comunitària; adquirir estratègies per facilitar la resolució compartida dels conflictes; posar especial atenció a la interacció entre l'alumnat; cuidar les relacions personals amb les altres persones adultes que formen part de la comunitat educativa; participar activament en els projectes de millora del centre i estar atents als factors que faciliten o dificulten el canvi i la innovació en les institucions educatives, etc.

Diversos autors coincideixen en què la formació és un element clau per la difusió, implementació i viabilitat de les pràctiques restauratives als centres escolars, ja que si no es tenen els coneixements necessaris de com s'han d'iniciar o implementar, difícilment es duran a terme entre l'equip de docents. Pomar i Vecina (2013) exposen que el programa de les pràctiques restauratives sorgeix d'aquesta idea de treballar conjuntament, encara que també es pretenen abordar els conflictes quan aquests ocorrin, per tal d'anar establint una base que afavoreixi la convivència i la interiorització d'una nova manera de comunicar-se i relacionar-se, emprant un nou llenguatge.

4 DESENVOLUPAMENT DE LA PROPOSTA:

4.1. Introducció

Un cop contextualitzat el marc teòric i de referència, ens centrarem en desenvolupar la proposta pràctica, dirigida als centres d'educació secundària. Es considera necessari crear espais de participació, inclusió i comunicació que afavoreixin el treball en xarxa. Per això es crea un projecte impulsat des del departament d'orientació, liderat per l'equip directiu, per donar resposta i emprendre estratègies, mitjançant les pràctiques restauratives, per millorar la convivència a les aules, prevenir els conflictes, afavorir el diàleg i la relació entre tots els membres de la comunitat educativa.

Quan es parla de convivència als centres es fa referència a cada lloc i espai de l'escola, per tant és important que es promogui des de cada activitat que es realitza, inclòs l'ensenyament de les assignatures. Per això, existeix la

necessitat d'establir propostes comunes entre tot el claustre de professors per tal que tinguin sentit i coherència les accions i propostes plantejades. La formació dirigida al professorat és una eina per aconseguir propòsits a llarg termini i per tal que aquestes tinguin èxit, cal partir de l'existència d'un projecte compartit. Ara bé, per iniciar una formació, s'ha de comptar amb la col·laboració i acceptació del claustre de professors, ja que si no es té el seu suport difícilment tindrà èxit la proposta. Així, si els docents són coherents amb les seves actuacions i duen a terme propostes innovadores, com les pràctiques restauratives, que aposten per la prevenció de situacions de conflicte, la creació de vincles i la importància d'establir lligams entre els membres, els alumnes treballaran aquests valors necessaris per relacionar-se amb els altres. Aquest projecte es contextualitza en el pla d'acció tutorial com a àmbit d'actuació per assolir els objectius plantejats. Centrarem la implementació del projecte en l'alumnat de 1r d'ESO amb la intenció de, successivament, seguir any rere any incidint en aquest nivell, fins aconseguir una major implementació en les següents etapes i nivells educatius, de tal manera que si els resultats compleixen amb les expectatives es faci extensible a tot el centre escolar.

Les famílies també formen part d'aquest treball que es construeix dia a dia, per això, és important fomentar aquesta bona comunicació i treball col·laboratiu amb les famílies dels alumnes. Les pràctiques restauratives i els cercles de diàleg són una bona estratègia per obrir l'escola a les famílies i impulsar una nova dinàmica de cohesió i lligams entre ambdós contextos.

4.2. Aportacions d'alguns dels principals referents

Per tal de conèixer l'opinió d'alguns professionals tècnics responsables en la formació de docents i convivència, s'ha entrevistat a Aina Amengual, tècnica de l'Institut per a la Convivència i l'èxit escolar i a Mª Remei Fernández, assessora del servei de formació del professorat del CEP de Palma. També s'ha entrevistat a la presidenta de la Confederació d'associacions de pares i mares d'alumnes (COAPA), Glòria Ferrer, amb l'objectiu d'analitzar la participació, necessitats i demandes de les famílies a l'etapa d'educació secundària. Als annexes H, I i J es troben desenvolupades les entrevistes.

Els principals referents en representació de les famílies, la formació al professorat i el personal tècnic de la conselleria d'educació, recullen la

importància de treballar per la prevenció dels conflictes, no només a escala individual i dins l'aula, sinó també global, incloent la participació de les famílies per garantir aquest treball en tota la comunitat educativa. Cal apostar per un treball en xarxa, que compti amb el recolzament de tota la comunitat educativa, però per tal que això sigui possible i real, s'ha de crear un vincle entre totes les parts. Dur a terme iniciatives, reflexionar sobre el que es fa al centre, innovar i oferir noves respostes, adaptades als canvis i demandes actuals, és una passa prèvia que s'ha d'iniciar per assolir objectius a gran escala, que impliquin i facin partícips a tots els col·lectius. Es necessiten persones compromeses, implicades, i sobretot, per dur a terme propostes pedagògiques innovadores, es necessita del suport i recolzament de l'equip directiu i del claustre de professors. La formació al professorat esdevé aquí un punt essencial per aprendre noves estratègies i formes de relació, no només amb els alumnes, sinó també amb les seves famílies.

Les pràctiques restauratives, és una nova pràctica que té com a principal finalitat la de crear comunitat i ajudar a resoldre els conflictes d'una manera constructiva. Existeix un nombre elevat de centre que han dut a terme pràctiques restauratives amb l'alumnat, i els resultats demostren que han minvat els conflictes d'una manera progressiva. Amb la implementació d'aquesta metodologia també molt del professorat ha canviat i reflexionat en la seva pràctica. Si la convivència als centres educatius millora, si hi ha relació, comunicació i coherència entre el que es fa a l'escola i la família, segons afirmen les professionals, s'ha comprovat que no només es respira un clima més positiu als centres, sinó que també s'observa un major benestar personal i amb els altres i, sorprenentment, hi ha una millora en els resultats acadèmics de l'alumnat.

4.3. Objectius

- **Objectiu general:**
 - Millorar les relacions i la convivència entre tots els membres de la comunitat educativa.
- **Objectius específics:**
 - Fomentar la participació i la comunicació amb les famílies dels alumnes.

- Promoure la formació permanent del professorat en pràctiques restauratives per millorar la resolució dels conflictes i crear cohesió entre el grup aula.
- Integrar de forma efectiva a l'alumnat de 1r d'ESO al centre i a l'aula.
- Prevenir i gestionar els conflictes d'una manera positiva.

4.4 Context: Incorporació del projecte a la documentació de cada centre

El projecte forma part de la documentació del centre seguint les instruccions per a l'organització i funcionament dels centres públics d'educació secundària per al curs 2017-18, que recull la conselleria d'educació de les Illes Balears. Aquest projecte s'inclourà en la programació general anual (PGA) i formarà part del Projecte educatiu de centre (PEC) per tal de donar continuïtat a llarg termini a les accions que es duran a terme. El Pla de Convivència reflectirà les innovacions i pràctiques que s'implementaran per tal d'incloure la intervenció i actuacions com una responsabilitat compartida en totes les accions dutes a terme amb l'alumnat, les famílies i el professorat. L'equip directiu serà qui durà el lideratge del projecte, comptant amb la participació i aprovació del claustre de professors i el departament d'orientació.

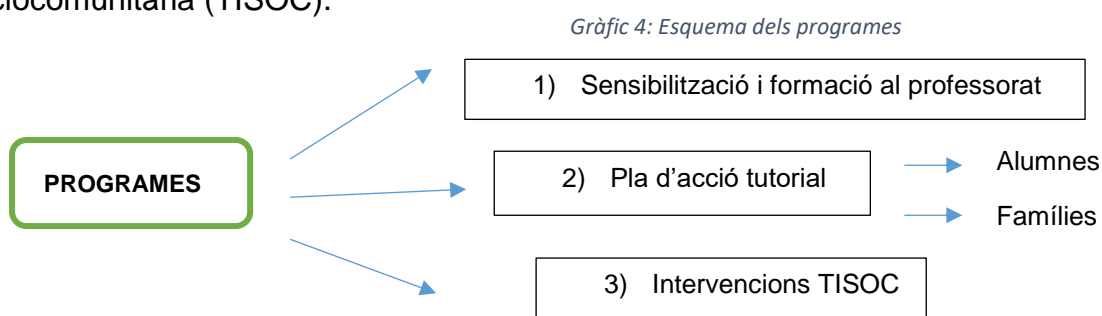
Tal com recullen les instruccions de funcionament dels departaments d'orientació als centres d'educació secundària, establertes per la conselleria d'educació i universitat de les Illes Balears, per el curs 2017-18, l'article 36 del decret 39/2011, recull que el conjunt d'actuacions en què es concreta l'orientació educativa va adreçat a promoure, entre d'altres aspectes, el desenvolupament personal i integral dels alumnes, així com el desenvolupament social, en el context escolar, social i familiar. Els serveis d'orientació tenen com a principi bàsic la prevenció, que implica l'actuació abans que sorgeixi el problema, posant èmfasi en la comunitat, en el grup. Així, aquest projecte es recull en l'àmbit d'actuació de suport al pla d'acció tutorial (PAT) i es concreta amb els següents objectius: la dinamització del grup classe i la gestió de l'aula respecte a les normes de convivència; la coordinació de l'activitat educativa entre els membres dels equips docents; la coordinació del professorat amb les famílies de l'alumnat. Des del departament d'orientació es

coordinarà i impulsarà el projecte per promoure la innovació en la pràctica diària. L'orientadora col·laborarà amb els tutors i facilitarà la formació adreçada al claustre per fomentar la convivència al centre amb la implementació de les pràctiques restauratives. També ajudarà a coordinar la implicació de les famílies i els alumnes en les propostes d'organització, així com en el pla d'acció tutorial.

El curs 2017-18 s'han incorporat a deu centres d'educació secundària de les Illes Balears tècnics d'intervenció socioeducativa, així ho estableixen les instruccions de funcionament del director general d'Innovació i Comunitat Educativa per a la implantació del tècnic d'intervenció sociocomunitària (TISOC) en els centres educatius de secundària de les Illes Balears mitjançant la inclusió de la figura professional de l'educador social. El TISOC és un professional que actua amb tota la comunitat educativa i entorn comunitari dels alumnes, afavorint així la prevenció i resolució de conflictes entre alumnes, família i l'escola, per tal de millorar la convivència als centres. El TISOC també té altres funcions com és la d'abordar l'absentisme escolar i el fracàs, detectar dificultats en l'aprenentatge derivades de causes socials, entre altres. Així, el TISOC en el seu àmbit d'actuació dels programes a desenvolupar, ajudarà i oferirà pautes als docents, famílies i alumnes en els conflictes més greus que es poden ocasionar.

4.5. Activitats /actuacions

La proposta consta de tres programes dividits entre: 1) sensibilització i formació del professorat en pràctiques restauratives; 2) Pla d'acció tutorial dirigit als alumnes de 1r d'ESO en les sessions de tutoria i l'altre adreçat a les famílies dels alumnes (reunions); 3) Intervencions del Tècnic d'intervenció sociocomunitària (TISOC).

4.5.1 Sensibilització i formació del professorat en pràctiques restauratives

Per iniciar el projecte s'ha de comptar amb el suport de tot el claustre de professors, especialment els tutors de 1r d'ESO. Per això, es realitzarà una reunió de sensibilització a tots els docents del claustre per tal d'avaluar i fer un diagnòstic de la convivència al centre i plantejar la formació en pràctiques restauratives (PR) i la necessitat de resoldre els conflictes d'una manera positiva, promovent la prevenció. Per afavorir aquesta prevenció és necessari centrar-nos també en millorar la relació i comunicació de l'escola i la família.

La sensibilització s'iniciarà el mes de Maig, revisant la memòria del curs actual, i es proposarà realitzar un curs de formació en pràctiques restauratives d'entre vuit i quinze hores, el qual es realitzarà el mes de setembre. Aquesta formació anirà adreçada a tot el claustre de professors, però serà "obligatòria" per tots els tutors de 1r d'ESO. Cal comptar amb la conscienciació i motivació de tota la comunitat educativa per dur a terme i promoure accions coordinades, per tal d'aconseguir els objectius proposats. Per això, es realitzarà una prèvia selecció dels tutors que, el següent curs escolar 2018-19, seran els tutors de l'alumnat de 1r d'ESO. Es tindrà en compte que els tutors de 1r siguin persones que tinguin una certa sensibilitat, il·lusió i ganes d'innovar i aprendre.

La formació es sol·licitarà al Centre educatiu del professorat (CEP) seguint la convocatòria anual, per tal que un ponent extern, especialitzat amb la matèria i les pràctiques restauratives dugui a terme la formació teòrica i vivencial als docents. L'objectiu de la formació és que, posteriorment, els docents implementin les pràctiques restauratives dins la dinàmica del centre i la seva aula per afavorir la integració de l'alumnat de 1r d'ESO. Les PR també es plantegen com a eina de relació i participació que permetin fer sentir a les famílies que se les té en compte per impulsar el projecte educatiu del centre, mitjançant les reunions conjuntes amb els tutors. Aquestes sessions estan planificades i es comptarà amb el seguiment de l'equip directiu, el departament d'orientació i el TISOC.

Taula 4: Proposta del *Curs de formació del CEP en pràctiques restauratives*

Objectius	▪ Dissenyar activitats adreçades a la millora del clima de l'aula i del
-----------	---

	centre.
	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Compartir l'ús de les pràctiques restauratives com a eina per la creació i cohesió de grup. ▪ Facilitar el coneixement de recursos per treballar a les àrees i també a les sessions de tutoria.

Continguts	<ul style="list-style-type: none"> - Gestió positiva dels conflictes. - Estratègies restauratives per treballar a l'aula. - Escala de provenció de Paco Cascón.
Formació	<p>Del 4 al 7 de setembre de 2018.</p> <p>De 16:00 – 18:30h aproximadament.</p>
Lloc	La formació es realitzarà a cada centre educatiu.

4.5.2 Escala de provenció (Cascón): Programa acció tutorial als alumnes

L'escala de *provenció* de Paco Cascón té com a finalitat treballar la prevenció abans que el conflicte es faci més gran i sigui difícil i complicada la seva resolució. L'escala consta de sis fases, encara que l'Institut de convivència i l'èxit escolar afegeix una darrera fase a l'escala de *provenció* de Cascón, destinada a la resolució de conflictes. Emprarem l'escala de *provenció*, enllaçat amb les pràctiques restauratives, per fomentar la cohesió del grup, establint vincles positius entre els alumnes. A partir d'aquesta escala, combinada amb els cercles restauratius, s'estructura el nombre de sessions per dur a terme amb l'alumnat de 1r d'ESO en el pla d'acció tutorial (PAT).

El qüestionari per avaluar les conductes i experiències socials a classe (**CESC**) ens serà útil per conèixer quines són les relacions entre els iguals de cada grup – aula d'alumnes de 1r d'ESO. Aleshores, per tal de poder avaluar, conèixer i comparar els resultats del projecte, el CESC es passarà a l'alumnat a l'inici del curs escolar, el mes de setembre a una sessió de tutoria, i es tornarà a passar el mes de juny. Per a l'avaluació de les sessions el tutor emprarà una rúbrica (Annex A).

SESSIÓ 1: PRESENTACIÓ

Objectius	<ul style="list-style-type: none"> ○ Conèixer els altres membres del grup. ○ Establir relacions positives.
Continguts	<ul style="list-style-type: none"> - Reconeixement dels noms dels altres i alguna característica de cada un.

Temporització	26 de setembre. (50 minuts)
Material	Fil de llana, pilota.
Desenvolupament	<p>S'iniciarà la sessió posant les cadires en cercle i es realitzarà un cercle d'entrada. El tutor farà la següent pregunta als alumnes:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Com heu vingut avui a l'escola? <p>Seguidament, per dur a terme la primera sessió plantejada segons l'escala de P. Cascón, es realitzaran diferents dinàmiques molt senzilles que possibiliten un primer contacte i presentació entre els alumnes, com per exemple:</p> <ol style="list-style-type: none"> a) La teranyina: Tots els alumnes s'aniran passant un fil de llana i mentre ho fan es presentaran i diran una cosa que els agrada molt i amb la que s'identifiquen, per exemple, Jo soc na Maria i m'agrada molt nedar. Després de presentar-se passaran el fil a una altra persona que tinguin al davant. L'acció es repetirà de tal manera que es construirà una teranyina, que inclou tots els alumnes, la qual representa el grup. Quan tots els membres s'han presentat, la teranyina s'haurà de desfer mentre els alumnes repeteixen el que ha dit el seu company anterior, fins que el fil de llana retorna al company inicial. b) Qui falta?: Els alumnes es posaran en cercle, s'observaran entre ells durant uns minuts i llavors tancaran els ulls. Un o més membres sortirà del grup i s'amagarà. Quan obrin els ulls han de saber qui ha sortit del grup.
Avaluació	Per concloure la sessió, es durà a terme un cercle de sortida on cada alumne, individualment, haurà de respondre a la pregunta: Digués una cosa amb la què em quedo d'aquest cercle.

SESSIÓ 2: CONEIXEMENT

Objectius	<ul style="list-style-type: none"> ○ Afavorir que els participants es coneguin entre si. ○ Trobar aspectes comuns entre els participants.
Continguts	<ul style="list-style-type: none"> - Sentiments i emocions. - Empatia.
Temporització	24 d'octubre. (50 minuts)
Material	Llistat de frases, pilota.
Desenvolupament	<p>La sessió s'iniciarà amb un cercle d'entrada en el qual cada alumne ha de respondre a la següent qüestió: Digués algun tret que t'identifica i alguna característica positiva que consideres que identifica al teu company de la dreta.</p> <p>Un cop finalitzat el cercle d'entrada, es realitzaran diferents</p>

	<p>dinàmiques, seguint l'escala de P. Cascón.</p> <p>a) Frases incompletes: Es repartiran diverses fulles i cada alumne haurà d'escriure individualment les frases incompletes.</p> <p>Les frases seran:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Quan estic callat a un grup em sento... - Quan estic amb una persona i no parla em sento... - Quan m'enfado amb algú em sento... - Quan algú s'enfada amb jo em sento... - Quan critico a algú em sento... - Quan algú em diu una cosa positiva em sento... - Quan algú és injust amb jo em sento... - Quan soc injust amb algú em sento... <p>b) Dues veritats i una mentida: Cada membre del grup, per torns dirà dues coses que són veritat sobre ell i una mentida. El grup haurà d'endevinar la mentida.</p>
Avaluació	Per concloure la sessió, es durà a terme un cercle de sortida i es formularà la següent pregunta: Digués alguna cosa que t'ha agradat, sorprès o has après avui.

SESSIÓ 3: CONFIANÇA EN UN MATEIX I AMB ELS ALTRES

Objectius	<ul style="list-style-type: none"> o Fomentar la confiança dins el grup - aula. o Afavorir la confiança, la cooperació i la cohesió grupal.
Continguts	<ul style="list-style-type: none"> - Confiança. - Respecte.
Temporització	21 de novembre. (50 minuts)
Material	Mocadors per tapar els ulls, pilota.
Desenvolupament	<p>Per iniciar la sessió es realitzarà un cercle de valoració del grup i es platejarà als alumnes la qüestió: Anomena alguna cosa que està funcionant en el grup i alguna cosa que consideres hem de fer diferent.</p> <p>Llavors, es duran a terme algunes dinàmiques per treballar la confiança amb un mateix i amb els altres:</p> <p>a) Guiar el cec: per parelles, un va amb els ulls tapats i l'altre el guia per l'edifici, sigui amb la veu o agafant-lo del braç.</p> <p>b) Parella d'estàtues: en parelles, una de les persones adopta una posició com si fos una estàtua. L'altre amb els ulls tapats, ha de descobrir la postura per posteriorment imitar-la. Un cop finalitzat es destaparà els ulls per comprovar el resultat,</p>

	seguidament es canviaran els papers. L'activitat també es pot fer amb grups de 3 o 4 membres per complicar-la una mica més.
Avaluació	Per concloure, es durà a terme un cercle de sortida – valoració del grup i es formularà la següent qüestió: Digués alguna cosa que tu podries fer per tal que com a grup funcionéssim millor.

SESSIÓ 4: ESTIMA D'UN MATEIX I DELS ALTRES

Objectius	<ul style="list-style-type: none"> ○ Establir vincles amb els altres. ○ Afavorir la consciència del grup.
Continguts	<ul style="list-style-type: none"> - Seguretat d'un mateix. - Autoestima.
Temporització	19 de desembre. (50 minuts)
Material	Papers i bolígrafs, pilota.
Desenvolupament	<p>Per donar inici a la sessió es farà un cercle d'entrada i es respondrà a la següent pregunta mentre es van passant la pilota: Com et sents avui? Amb quina emoció has vingut avui a escola?</p> <p>Després es realitzaran diferents dinàmiques per treballar els objectius de la sessió:</p> <p>a) El que faig bé: Cadascú escriu tres característiques positives seves a un paper i hi posa el seu nom. Els papers roden entre tots els participants i, qui vol, n'hi afegeix d'altres característiques positives als seus companys. Finalment, el paper torna a cada destinatari. Qui ho desitja, ho pot posar en comú per dir si està d'acord amb el que hi ha escrit al paper o anomenar aquelles coses amb les que no està d'acord.</p>
Avaluació	Per concloure, es durà a terme un cercle de sortida – valoració del grup i es formularà la següent qüestió: Quines coses podem fer com a grup perquè ens ajudin a estar i sentir-nos millor?

SESSIÓ 5: COMUNICACIÓ

Objectius	<ul style="list-style-type: none"> ○ Establir una bona comunicació per prevenir els conflictes i resoldre'ls d'una manera positiva.
Continguts	<ul style="list-style-type: none"> - Assertivitat i escolta activa. - Comunicació no verbal.
Temporització	23 de gener. (50 minuts)
Material	Llapis, paper, làmines amb dibuixos, pilota.
Desenvolupament	Per iniciar la sessió es realitzarà un cercle de metes personals i es platejarà la qüestió: Digués alguna cosa que et proposes per aquesta

	<p>setmana.</p> <p>Tot seguit, es plantejaran les següents dinàmiques per treballar la comunicació:</p> <ol style="list-style-type: none"> Dictat de dibuixos: en parelles de dos es posen un d'esquena a l'altra. Un membre té un dibuix que haurà de dictar al seu company, mentre aquest el dibuixa, sense veure'l. Es tracta de veure si el seu llenguatge permet seguir bé les instruccions, o bé hi ha errors en la comunicació i la representació del dibuix. El telèfon espatllat: en cercle, un diu unes paraules a cau d'orella al company del costat, que les repetirà al del seu costat, fins que el missatge retorna a l'inici. Amb aquesta activitat es veu com el missatge s'ha distorsionat, tal com pot succeir moltes vegades al nostre entorn.
Avaluació	Es finalitzarà fent un cercle de sortida , responent a la pregunta: Digués alguna cosa que has après o que t'ha agradat del que hem parlat o practicat.

SESSIÓ 6: COOPERACIÓ

Objectius	<ul style="list-style-type: none"> ○ Establir una cooperació entre tots els membres del grup per realitzar una tasca en comú. ○ Valorar a tots els membres del grup.
Continguts	<ul style="list-style-type: none"> - Relacions amb els companys. - Comunicació assertiva.
Temporització	20 de febrer. (50 minuts)
Material	Pilota.
Desenvolupament	<p>S'iniciarà fent un cercle de normes d'aula, i es respondrà la pregunta: Quines coses fan que puguem aprendre o estar millor en aquest grup?</p> <p>Llavors es realitzaran les següents dinàmiques:</p> <ol style="list-style-type: none"> La línia més llarga: el grup es divideix en dos subgrups, els quals s'han d'organitzar per fer la línia més llarga possible amb els cossos dels participants tocant-se. Ordenar-se, sense parlar: tots els membres del grup s'hauran d'ordenar de menor a major segons el dia i el més del seu naixement. Un cop ordenats, el tutor comprovarà si tot el grup ha superat la prova.
Avaluació	Es conclourà amb un cercle de metes personals , retornant a la qüestió plantejada a la sessió anterior: què et proposes per aquesta setmana per millorar les relacions i la convivència en el grup?

SESSIÓ 7: RESOLUCIÓ DE CONFLICTES

Objectius	<ul style="list-style-type: none"> ○ Saber com prevenir i tractar els conflictes. ○ Aprendre a relaxar-se.
Continguts	<ul style="list-style-type: none"> - Cercar solucions alternatives. - Ajuda entre iguals. - Saber calmar-se. - Autocontrol.
Temporització	20 de març. (50 minuts)
Material	Pilota i diferents tipus d'imatges de sabates. (Annex F)
Desenvolupament	<p>S'iniciarà la sessió amb un cercle de petits conflictes i els alumnes hauran de respondre a les següents qüestions: 1) Com ens sentim quan algú es riu de nosaltres?, 2) Com et sents amb tu mateix quan actues amb una actitud que pot fer mal o perjudicar a algú altre?, 3) Que fas per controlar les teves emocions, pensaments i accions?</p> <p>Es duran a terme diferents activitats que poden ser útils a l'hora de resoldre els conflictes.</p> <p>a) Mindfulness: tots els membres del grup es col·loquen en cercle a l'aula, s'asseuen amb una posició còmode i tanquen els ulls. El mestre és qui dirigeix la sessió, demanarà als alumnes que es centrin en la seva respiració durant un o dos minuts, com entra l'aire, com arriba als pulmons, etc. Hem de ser conscients de cada inspiració i expiració. Si en aquest moment venen distraccions, hem d'intentar evitar-les.</p>
Avaluació	<p>Per finalitzar, es conclourà amb un cercle de sortida i es formularà la següent qüestió: Com et sents ara?.</p> <p>Un cop han parlat tots els infants i joves, el tutor posarà unes imatges al terra de sabates i demanarà als alumnes que caminin per l'aula i observin les imatges i identifiquin la seva. (Annex F)</p> <p>Llavors, es demanarà als alumnes que responguin a la pregunta: Amb quines sabates te'n vas avui?.</p>

4.5.3 Programa d'acció tutorial amb les famílies

Els tutors dels alumnes de 1r d'ESO realitzaran tres reunions conjuntes amb les famílies de tots els alumnes de la seva aula i el seu grup. Aquestes reunions es realitzaran sempre en horari d'horabaixa per tal que hi pugui assistir el major nombre de famílies possible. A més, el fet de no ser un nombre excessiu de

sessions, considerem que s'adapta a les demandes i conciliació de la vida escolar i familiar.

La metodologia comuna d'aquestes reunions serà fent ús dels cercles de diàleg, afavorint així la continuïtat de les pràctiques restauratives com estratègia de treball a l'aula i cohesió de grup. L'objectiu general d'aquestes reunions és afavorir la comunicació i el vincle entre la família i l'escola, creant espais i trobades puntuals de participació, on s'escolti a les famílies, se'ls tingui en compte i se'ls demani sobre determinats aspectes que els preocupen. Aquests espais de trobada pretenen ser, alhora, espais de coneixement i d'intercanvi d'informació entre les famílies dels alumnes. Les reunions es contemplen dins l'horari dels tutors, els quals tenen assignat un nombre d'hores per realitzar reunions amb les famílies. El tutor avaluarà les reunions fent ús d'una rúbrica així com també hi haurà una enquesta final dirigida a les famílies, que se'ls entregarà a la darrera reunió planificada per el mes de juny.

A continuació es recull les propostes de les tres reunions que es duran a terme amb els pares i mares dels alumnes. Aquestes es realitzaran durant tres moments: reunió inicial, reunió intermèdia i reunió final.

SESSIÓ 1: REUNIÓ INICIAL	
Objectius	<ul style="list-style-type: none"> ○ Afavorir la relació família - escola. ○ Conèixer totes les famílies dels alumnes.
Continguts	<ul style="list-style-type: none"> - Coneixement de les famílies i dels membres entre si. - Presentació del/a tutor/a. - Explicació i coneixença de l'organització i funcionament del centre.
Temporització	21 de setembre. (75 minuts)
Material	Pilota.
Desenvolupament	<p>Es col·locaran totes les cadires en cercle per tal que quan les famílies arribin trobin la disposició de la sessió plantejada d'un mode diferent.</p> <p>El docent donarà la benvinguda a totes les famílies, es presentarà i explicarà la dinàmica a seguir durant el desenvolupament de la sessió. Es disposarà d'una pilota i únicament podrà parlar la persona que tingui l'objecte.</p> <p>Per iniciar amb la dinàmica i per afavorir que tots els membres es coneguin, el tutor demanarà a les famílies que es presentin quan</p>

	<p>tinguin l'objecte, diguin el seu nom i el nom del seu fill/a. Un cop s'han presentat individualment tots els membres, el tutor plantejarà les següents preguntes, seguint l'ordre establert:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Com estàs avui? - Què espereu vosaltres d'aquest centre? - Que us agradaria trobar a aquest centre? <p>És important remarcar que les persones que no parlin han d'escoltar en respecte i, sobretot, s'ha de mantenir la confidencialitat. El tutor remarcarà que si ens arriba l'objecte i no volem afegir res es pot passar la pilota a la persona del devora.</p> <p>Seguidament, el tutor explicarà alguns aspectes rellevants com són els projectes o programes que es duen a terme a l'escola, així com l'organització del centre, per tal que les famílies coneguin com funciona l'escola on comencen els seus fills/es.</p>
Avaluació	<p>Per finalitzar el cercle, es formularà a les famílies la següent pregunta:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Anomena alguna cosa que t'ha agradat, sorprès o has après avui. <p>Un cop han respost tots els assistents, s'agrairà a les famílies la seva assistència i participació. El tutor aprofitarà per dir que sempre que ho requereixin el tenen a la seva disposició i que aquestes reunions estan pensades per crear cohesió del grup entre les famílies. I que aquesta mateixa dinàmica la realitzen els alumnes durant les sessions de tutoria.</p>

SESSIÓ 2: REUNIÓ INTERMÈDIA	
Objectius	<ul style="list-style-type: none"> o Afavorir la relació família - escola. o Fer un seguiment del transcurs del curs escolar a nivell general i individual.
Continguts	<ul style="list-style-type: none"> - Acompanyar el procés. - Resoldre dubtes. - Establir propòsits o accions compartides. (Activitats de participació).
Temporització	25 de gener. (50 minuts)
Material	Pilota.
Desenvolupament	<p>Les cadires es disposaran en cercle per tal d'afavorir la comunicació i participació de tots els membres.</p> <p>El tutor donarà la benvinguda a les famílies mentre vagin arribant.</p> <p>Abans d'iniciar amb la sessió, el tutor plantejarà a les famílies l'oferiment de planificar algun tipus d'activitat en la que hi puguin</p>

	<p>participar les famílies dins el centre, com per exemple, organització del fi de curs, excursió conjunta, realització d'algun taller o xerrada organitzada per les famílies o AMIPA, etc. Aquesta activitat l'organitzaran les famílies i el tutor recolzarà i programarà la seva realització.</p> <p>Per iniciar amb la dinàmica del cercle de diàleg, el tutor recordarà el funcionament així com la importància de respectar el torn de paraula de la persona que té l'objecte i mantenir la confidencialitat de tot el que es parli dins aquest cercle.</p> <p>Seguidament, el tutor plantejarà les següents preguntes:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Com es sent el teu fill/a al centre? S'ha adaptat bé al grup i a l'escola? - Quines coses penseu que estan funcionant? - Quines coses penseu que hem de fer diferents?
Avaluació	<p>Per finalitzar el cercle, es formularà a les famílies la següent qüestió:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Com t'has sentit parlant en cercle? - Anomena alguna cosa que t'ha agradat, sorprès o has après avui. <p>Un cop han respost tots els assistents, el tutor farà un breu resum del que s'ha parlat a la sessió i agrairà a les famílies la seva assistència i participació, es recordarà també la data de la darrera reunió conjunta. Si sorgeix algun tipus de conflicte o situació personal determinada, que requereixi d'una intervenció o conversació més directa, el tutor animarà a la família a parlar del tema un cop finalitzada la reunió, per tal de poder trobar-hi una solució més ajustada.</p>

SESSIÓ 3: REUNIÓ FINAL	
Objectius	<ul style="list-style-type: none"> ○ Afavorir la relació família - escola. ○ Avaluació del curs escolar.
Continguts	<ul style="list-style-type: none"> - Aspectes positius i negatius - Educació en valors. - Reflexionar.
Temporització	14 de juny. (50 minuts)
Material	Pilota i diferents tipus d'imatges de sabates. (Annex F)
Desenvolupament	<p>Aquesta serà la darrera reunió conjunta amb les famílies. Igual que les anteriors reunions, les cadires estaran organitzades en cercle.</p> <p>El docent anirà donant la benvinguda individualment a totes i cada una de les famílies que hi assisteixin. Duent a terme la mateixa dinàmica, el docent formularà les següents preguntes, seguint l'ordre establert, mentre va passant l'objecte per tal que responguin les</p>

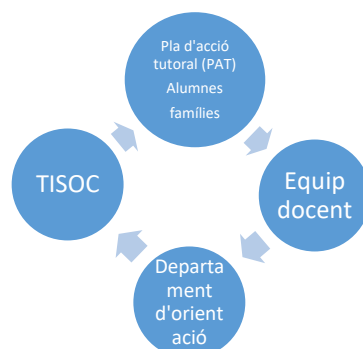
	<p>famílies dels alumnes:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Digues una cosa que t'ha agradat d'aquest centre. - Digues alguna cosa que consideres que hem de millorar com a pares, docents o com a centre educatiu. - Anomena alguna cosa que el teu fill fa bé i creus que l'escola hi ha tingut alguna cosa a veure.
Avaluació	<p>Per concloure la sessió s'agrairà a totes les famílies l'assistència, col·laboració i suport que han mostrat al llarg d'aquests mesos amb aquesta nova dinàmica i sessions grupals.</p> <p>Per acabar, es disposaran al terra diferents imatges de sabates i es demanarà als assistents que es passegin per l'aula, observin les sabates i identifiquin la seva (Annex F).</p> <p>Seguidament, es plantejarà individualment a les famílies que responguin a la pregunta: Amb quines sabates te'n vas avui?</p> <p>Es respondrà a la pregunta mentre es van passant la pilota.</p> <p>Al final es proporcionarà a les famílies una breu enquesta d'avaluació de les sessions (Annex D).</p>

4.5.4 Resolució dels conflictes TISOC

El tutor és la persona que s'encarregarà de la detecció de les necessitats i conflictes que tenen lloc al seu grup – aula, i en les reunions setmanals de tutors de 1r d'ESO derivarà al departament d'orientació, a l'equip docent i al TISOC, aquelles situacions o conflictes que el tutor no hagi pogut resoldre al pla d'acció tutorial. Mitjançant aquestes reunions es treballa en xarxa i conjuntament, oferint als tutors l'ajuda i suport necessari en la prevenció i gestió dels conflictes per tal de millorar la convivència. Per algunes d'aquestes intervencions serà suficient amb la intervenció del departament d'orientació o de l'equip docent, mentre que altres es requerirà a l'educador social per donar una resposta més ajustada.

Gràfic 5: Esquema d'intervenció del procés

El tècnic d'intervenció sociocomunitària (TISOC) serà la persona que donarà suport i assessorarà en la resolució i gestió dels conflictes individuals o socials més greus que poden ocórrer entre els diferents membres de

la comunitat educativa. D'aquesta manera ajudarà a assolir l'objectiu general, així com també la prevenció i resolució dels conflictes d'una manera positiva. Segons la problemàtica o situació, el TISOC pot decidir dur a terme propostes grupals o individuals, dins l'aula en el pla d'acció tutorial o bé fora, si es tracta d'un conflicte que afecta a uns pocs. El TISOC també oferirà estratègies a les famílies que es trobin desorientades o necessitin pautes o orientacions per dur a la pràctica amb els seus fills. Els adolescents necessiten un marc de referència, unes normes, les quals els donen seguretat. Cal transmetre aquesta mirada d'educar en positiu, de cuidar el llenguatge, el to de veu, així com de la importància d'establir límits als alumnes. Sempre que la situació familiar ho requereixi, juntament amb el departament d'orientació, es coordinarà per dur a terme intervencions amb altres entitats socials i educatives. En tot moment hi haurà una comunicació i intercanvi d'informació amb els tutors, ja que és el tutor qui coneix millor a les famílies i als alumnes del seu grup.

A més, juntament amb el departament d'orientació i l'equip directiu, treballarà de forma coordinada i ajudarà a fer el seguiment, implementació i avaluació del projecte, des de l'inici fins al final, comptant amb la seva continuïtat.

- Objectiu:
 - Donar suport en la prevenció i la resolució dels conflictes a nivell comunitari i sociocultural en el marc escolar.¹
- Actuacions:
 - Intervenció en problemes de convivència (família i comunitat). Potenciant els recursos existents i treballant de manera interdisciplinària.
 - Coordinació amb els recursos de la zona.
 - Coordinació amb l'AMIPA i associació d'estudiants de l'IES.

4.6. Temporalització: Fases del projecte

¹ Objectiu enllaçat dins dos dels programes anuals que ha de dur a terme el TISOC, seguint les instruccions de funcionament del director general d'innovació i comunitat educativa per a la implantació del tècnic d'intervenció sociocomunitària (TISOC) en els centres educatius de secundària de les Illes Balears, per al curs 2017-18. Així, dins l'àmbit del programa 1: assetjament escolar i desenvolupament de programes de prevenció com la mediació escolar i les practiques restauratives. Programa 2: dinamització del treball comunitari i sociocultural en el marc escolar. Seran els dos programes anuals i àmbits d'actuació que desenvoluparà amb la coordinació de l'equip directiu i el departament d'orientació, i sota la supervisió del servei d'atenció a la diversitat (SAD).

El projecte començarà a iniciar-se a finals del curs 2017-18 per programar el següent curs escolar 2018-19. D'aquesta manera es pot preveure d'una forma més organitzada i cohesionada la implementació de la nova metodologia, comptant així amb la conscienciació i implicació del claustre de professors. A continuació es recull l'organigrama previst:

SENSIBILITZACIÓ AL CLAUSTRE DE PROFESSORS

Maig 2018	El departament d'orientació, juntament amb l'equip directiu, planteja la proposta de formació al claustre de professors en pràctiques restauratives pel curs 2018-19. Es fa la revisió de la memòria del curs actual i el diagnòstic dels resultats.
------------------	--

FORMACIÓ AL PROFESSORAT

Setembre 2018	Es realitza la formació al professorat a través de la convocatòria actual del CEP (Centre del professorat) en pràctiques restauratives (8-15h) amb un ponent extern.
----------------------	--

IMPLEMENTACIÓ DE LES PRÀCTIQUES RESTAURATIVES

Setembre – Juny (curs 2018-19)	<ul style="list-style-type: none"> • En les tutories amb l'alumnat fer ús de les pràctiques restauratives (PR) i els cercles de diàleg per crear cohesió de grup i intervenir en la resolució dels conflictes d'aula, mitjançant l'escala de <i>provenció</i> de Paco Cascón (7 sessions). També s'utilitzaran les PR en les tasques acadèmiques, o per resoldre conflictes quan es consideri, no només a les set sessions programades. En les sessions de tutoria, a l'inici (setembre) i al final del curs (juny) es passarà el qüestionari per avaluar les conductes i experiències socials a classe (CESC) per conèixer quines són les relacions entre els iguals de cada grup – aula. • Realitzar tres reunions amb les famílies dels alumnes mitjançant cercles de diàleg. <ol style="list-style-type: none"> 1. Reunió inicial i de coneixença: 21 de setembre. 2. Reunió intermèdia: 25 de gener. 3. Reunió final: 14 de juny. • El TISOC intervindrà de manera transversal en les situacions que requereixin de la seva actuació.
---------------------------------------	---

A continuació s'adjunta el **calendari** que fa referència al desenvolupament del projecte, contemplant el curs escolar 2017-18 i el 2018-19.

	Sensibilització als docents
	Formació al claustre de professors "Pràctiques restauratives"
	Pla acció tutorial
	sessió 1

sessió 2
sessió 3
sessió 4
sessió 5
sessió 6
sessió 7
Reunions amb les famílies
sessió 1
sessió 2
sessió 3
Dies no lectius
Qüestionari CESC

Maig 2018

Dll	Dm	Dc	Dj	Dv	Ds	Dg
	1	2	3	4	5	6
7	8	9	10	11	12	13
14	15	16	17	18	19	20
21	22	23	24	25	26	27
28	29	30	31			

Juny 2018

Dll	Dm	Dc	Dj	Dv	Ds	Dg
				1	2	3
4	5	6	7	8	9	10
11	12	13	14	15	16	17
18	19	20	21	22	23	24
25	26	27	28	29	30	

Juliol 2018

Dll	Dm	Dc	Dj	Dv	Ds	Dg
						1
2	3	4	5	6	7	8
9	10	11	12	13	14	15
16	17	18	19	20	21	22
23	24	25	26	27	28	29
30	31					

Agost 2018

Dll	Dm	Dc	Dj	Dv	Ds	Dg
		1	2	3	4	5
6	7	8	9	10	11	12
13	14	15	16	17	18	19
20	21	22	23	24	25	26
27	28	29	30	31		

Setembre 2018

Dll	Dm	Dc	Dj	Dv	Ds	Dg
					1	2
3	4	5	6	7	8	9
10	11	12	13	14	15	16
17	18	19	20	21	22	23
24	25	26	27	28	29	30

Octubre 2018

Dll	Dm	Dc	Dj	Dv	Ds	Dg
1	2	3	4	5	6	7
8	9	10	11	12	13	14
15	16	17	18	19	20	21
22	23	24	25	26	27	28
29	30	31				

Novembre 2018

Dll	Dm	Dc	Dj	Dv	Ds	Dg
			1	2	3	4
5	6	7	8	9	10	11
12	13	14	15	16	17	18
19	20	21	22	23	24	25
26	27	28	29	30		

Desembre 2018

Dll	Dm	Dc	Dj	Dv	Ds	Dg
					1	2
3	4	5	6	7	8	9
10	11	12	13	14	15	16
17	18	19	20	21	22	23
24	25	26	27	28	29	30
31						

Gener 2019

Dll	Dm	Dc	Dj	Dv	Ds	Dg
	1	2	3	4	5	6
7	8	9	10	11	12	13
14	15	16	17	18	19	20
21	22	23	24	25	26	27
28	29	30	31			

Febrer 2019

Dll	Dm	Dc	Dj	Dv	Ds	Dg
				1	2	3
4	5	6	7	8	9	10
11	12	13	14	15	16	17

Març 2019

Dll	Dm	Dc	Dj	Dv	Ds	Dg
				1	2	3
4	5	6	7	8	9	10
11	12	13	14	15	16	17

Abril 2019

Dll	Dm	Dc	Dj	Dv	Ds	Dg
1	2	3	4	5	6	7
8	9	10	11	12	13	14
15	16	17	18	19	20	21

18	19	20	21	22	23	24
25	26	27	28			

18	19	20	21	22	23	24
25	26	27	28	29	30	31

22	23	24	25	26	27	28
29	30					

Maig 2019

DII	Dm	Dc	Dj	Dv	Ds	Dg
		1	2	3	4	5
6	7	8	9	10	11	12
13	14	15	16	17	18	19
20	21	22	23	24	25	26
27	28	29	30	31		

Juny 2019

DII	Dm	Dc	Dj	Dv	Ds	Dg
					1	2
3	4	5	6	7	8	9
10	11	12	13	14	15	16
17	18	19	20	21	22	23
24	25	26	27	28	29	30

4.7. Recursos materials i humans. Coordinacions.

Tal com s'ha esmentat anteriorment, l'equip directiu serà qui durà el lideratge de tot el projecte, recolzat pel departament d'orientació i el claustre de professors. L'orientadora serà la coordinadora i col·laborarà per assolir els resultats i objectius plantejats durant tot el procés i orientarà sobre les intervencions més adequades en cada cas. A més, s'ha de comptar amb el reconeixement i suport del claustre de professors, i a través de la comissió de convivència, assumir-ne la responsabilitat de les actuacions i intervencions.

Cal recordar que s'utilitzaran les pràctiques restauratives en les tasques acadèmiques, reunions docents o per resoldre conflictes quan sigui necessari i la situació ho requereixi. El TISOC serà un dels membres que donarà suport i intervindrà en les situacions que més ho requereixen, tant amb les famílies, docents i alumnes, que ocorrin tant dins com fora de les aules. Les tasques i intervencions es recolliran en els programes que ha de desenvolupar per afavorir la relació i la comunicació entre tots els membres de la comunitat educativa. El TISOC també es coordinarà amb els recursos de l'entorn: serveis socials, menors, associacions de pares i mares d'alumnes, etc.

Cal comptar amb el formador o formadors del Centre educatiu del professorat (CEP) que s'encarregaran de dur a terme el mes de setembre la formació en pràctiques restauratives al claustre de professors. La coordinació per dur a terme i impulsar la formació es realitzarà des del departament d'orientació.

En les reunions setmanals de tutors i a cada reunió d'equip docent de 1r d'ESO es farà un seguiment del projecte. També en les reunions de departament del professorat de 1r d'ESO s'establiran propostes comunes i es compartirà la

informació més rellevant que afecta al clima i a la convivència a l'aula. El TISOC assistirà sempre a les reunions setmanals de tutors juntament amb l'orientadora del centre, i quan sigui necessari estarà present en les reunions de departament per fer les intervencions oportunes. El claustre de professors valorarà els assumptes rellevants del projecte que afecta al centre educatiu i els acords i decisions es coordinaran en la comissió de coordinació pedagògica (CCP) per tal d'impulsar plans o propostes de millora. Els tutors de 1r d'ESO es coordinaran amb les famílies dels alumnes per tal d'afavorir una major comunicació i relació entre les parts, així com per promoure l'assistència i participació en les sessions grupals i en les activitats del centre.

4.8. Avaluació

L'avaluació del projecte es vehicularà a través de les memòries corresponents al pla d'acció tutorial i al pla de convivència. Això també es recollirà a la programació general anual (PGA) i posteriorment, al projecte educatiu de centre (PEC) per tal de donar continuïtat a llarg termini a aquesta nova metodologia de treball com a pràctica interna de centre.

Per avaluar les sessions del pla d'acció tutorial, els tutors de 1r d'ESO hauran d'emplenar una rúbrica a partir de la qual, posteriorment, s'avaluaran els resultats per valorar l'eficàcia del projecte, establir propostes de millora i reflexionar sobre el seu desenvolupament (Annex A). A més, l'avaluació amb els alumnes també es farà a cada sessió mitjançant els cercles restauratius incorporats a l'inici i al final, com a mode de cloenda, reflexió i avaluació. Cal anomenar que a l'inici del curs, el mes de setembre, es passarà el qüestionari per avaluar les conductes i experiències socials a classe (**CESEC**) per conèixer quines són les relacions entre els iguals de cada grup – aula. El qüestionari es passarà també el mes de juny, coincidint amb el final del curs escolar, per tal de contrastar els resultats i les relacions socials dels alumnes (Annex G).

El tutor també avaluarà les reunions conjuntes amb les famílies mitjançant els cercles de diàleg i responent a la rúbrica adjuntada a l'annex (Annex C). Les famílies disposaran d'una enquesta que es proporcionarà a la darrera sessió el mes de juny per tal de respondre i conèixer l'impacte i resultats de les sessions (Annex D). Les intervencions dutes a terme pel TISOC es plasmaran a la seva memòria dels projectes que ha de dur a terme. Mitjançant una enquesta, els

docents que hagin assistit a la formació organitzada pel formador del CEP, avaluaran els continguts i la seva viabilitat, la qual ens serà útil per reflexionar sobre els resultats, així com per organitzar, si escau, noves sessions de formació en un futur (Annex E).

5 CONCLUSIONS:

La convivència als centres educatius és un aspecte global, comunitari, que ens preocupa i ens afecta a tots, per això el treball preventiu és tan important i necessari per construir relacions basades en el respecte, el diàleg, l'empatia, l'educació en valors, etc. A qualsevol espai de relació ocorren conflictes, aleshores no s'ha de veure el seu sorgiment com un aspecte negatiu que cal evitar o castigar, sinó que s'ha de veure sempre des del costat positiu. Fomentar la resolució dels conflictes als centres ajuda als alumnes a aprendre i posar en pràctica eines i estratègies per gestionar els problemes més quotidians, a ser autònoms, a disminuir la seva impulsivitat i assolir un major autocontrol i gestió emocional dels seus actes. Els joves no sempre són capaços d'expressar en paraules les seves emocions, conflictes i desitjos, per això, molts cops, reaccionen mitjançant conductes no desitjades que no han sabut canalitzar. Aquests problemes de comportament, la majoria de vegades, amaguen necessitats, frustracions i malestar personal. Per tant, no hi ha dubte que no ens podem quedar mans creuades, obviant o fent invisibles les situacions o conflictes que succeeixen al nostre voltant. En molts centres educatius continuen existint les sancions, expulsions, càstigs, etc. Però aquestes mesures no ajuden a resoldre el conflicte, a reflexionar o aprendre noves estratègies. Amb l'expulsió es treu a la persona o persones del centre educatiu amb la finalitat que l'alumne no generi més problemes o no ens molestin.

Pot ocórrer que una part dels comportaments conflictius que solen trencar amb la convivència pacífica als centres tinguin el seu origen fora de l'escola, a la família, a l'entorn social. Algunes vegades pot ser així, encara que no sempre. Ara bé, aquests conflictes ens afecten a tots com a ciutadans perquè ocorren a la societat. Per aquest motiu hem de qüestionar-nos el que estam acostumats a fer com a professionals, s'han d'obrir les portes de l'escola, preocupar-nos pels alumnes i les seves famílies. Posar en pràctica noves estratègies i impulsar la

creació de vincles afectius, no només per conèixer als alumnes acadèmicament, sinó també a nivell personal i per això s'ha de comptar amb la participació i coneixença de les famílies. Molts cops, els seus aprenentatges tenen més a veure amb les seves emocions i frustracions, que amb les seves capacitats. Si els alumnes es senten còmodes al centre, a l'aula, amb els companys, amb el professorat, si a casa estan a gust, etc. això, al cap i a la fi, es veurà reflectit en els resultats. Als centres educatius, la diversitat entre els alumnes esdevé una font de riqueses, i mitjançant l'experiència s'aprèn que les nostres accions i els nostres conflictes no només ens afecten a nosaltres mateixos sinó a totes les persones que ens envolten. Aquest és un aprenentatge fonamental que va molt lligat amb el desenvolupament de l'empatia, l'autocontrol i gestió emocional, així com l'aprenentatge de les habilitats socials més assertives.

Les PR són una oportunitat per l'aprenentatge democràtic i la resolució dels conflictes, per afavorir la participació, per expressar les opinions, així com per defensar els propis drets. Si fomentem bones relacions en el grup i sentiment de comunitat, si ens preocupem per crear aquesta cohesió en el grup- aula, es prevenen molts dels conflictes i malestar que poden dur a nombrosos problemes, la majoria d'ells no resolts ni treballats des de la base. Fer feina en la cohesió del grup és una inversió no només per el moment present, sinó també pel futur. Com a docents, a vegades, és més imprescindible parlar sobre el conflicte que ha succeït al pati o a l'entrada de l'escola, que no pas centrar-se únicament en la matèria i el currículum. Dur a terme PR juntament amb pares i fills és compartir experiències, desitjos, pors i necessitats, a un espai que possibilita expressar-se en llibertat, acompanyat i recolzat pels altres. De la mateixa manera, considero que implica reforçar una dinàmica familiar positiva basada en el respecte i el diàleg. Dur a terme els cercles restauratius, tal com s'ha recollit al treball, reforça la creació de comunitat educativa, la qual té un gran potencial i ajuda, que possibilita transformar i prevenir determinades situacions, començant per establir lligams i acords per millorar la convivència.

A l'actualitat calen espais destinats a que els pares i mares expressin el que senten, on puguin compartir la seva experiència amb altres famílies d'alumnes i puguin participar en la vida del centre. Ningú posa en dubte que les famílies

han de participar a l'escola, però per fer-ho han de conèixer la dinàmica interna del centre i sentir-se part del mateix. Per això, és necessari trobar un equilibri i establir ponts de diàleg entre el professorat, les famílies i l'alumnat, promoure un espai on compartir experiències, preocupacions, realitzar debats, acompanyar a les famílies en el seu procés, per tal de trobar solucions i acords entre el que es treballa i preocupa a ambdós contextos. Avui en dia es parla molt de comunitat educativa i comunitat d'aprenentatge, però, molts cops, sembla que no es tenen en compte totes les posicions i resulta complicat dur a terme projectes compartits o realitzar activitats organitzades que tinguin èxit i continuïtat. No hi ha dubte que millorar les relacions entre l'escola i la família és una mesura de qualitat de l'educació i prevenció del fracàs escolar. Al cap i a la fi es tracta de caminar conjuntament cap a un objectiu comú: l'educació dels infants i joves. Per fer això possible cal un canvi de mirada i de relació amb les famílies, i això s'ha de sembrar des del primer dia que les famílies tenen contacte amb el centre i amb els tutors dels seus fills/es. És molt important que a les reunions, i al dia a dia, es trenqui amb aquesta relació unilateral, on és el docent el que parla i les famílies escolten. Tothom ha de poder participar a les reunions, sinó sempre es repeteixen els mateixos patrons, les mateixes preguntes i la intervenció de les famílies que sempre parlen. En canvi, si tots els pares i mares tenen l'oportunitat de parlar, compartir, debatre i demanar dubtes es promou que participin, que es sentin responsables de l'educació dels seus fills dins els centres educatius i això, alhora, fa que es sentin l'escola més propera.

Sembla contradictori com a l'etapa d'educació infantil existeix aquesta necessitat d'involucrar a les famílies amb tot el que es fa a l'escola, així com la importància de crear relacions de grup satisfactòries entre els infants. A les escoles infantils no hi ha espais prohibits per les famílies, les relacions entre família i escola és molt propera, dialogada i coordinada. En canvi, als instituts, sembla que hi predomina certa despreocupació per continuar mantenint aquesta comunicació i relació amb les famílies dels alumnes. L'educació secundària obligatòria continua essent una etapa important per fomentar els valors de l'alumnat i que contribueix al desenvolupament integral de la personalitat dels alumnes, en canvi el distanciament s'accentua encara més.

Els joves que es troben en aquestes edats és quan estan més preparats per fer feina en equip i treballar de manera cooperativa i, alhora, es troben també en una edat complicada, l'adolescència, que requereix d'intervencions i reptes compartits. Cal reflexionar sobre el nostre rol com a docents, tenint en compte una mirada no només individual i a petita escala, sinó anar una mica més enllà i pensar amb els altres contextos de relació i visió de centre més global.

Les habilitats personals són el que finalment et fan progressar a la vida. Col·laborar, ajudar-se, establir objectius comuns, tenir empatia, ser creatius, ser assertius, tenir habilitats de resolució de problemes, etc. és el que es demana avui en dia al món laboral i a la societat. Per tant, des de les escoles no podem oblidar aquesta construcció integral de l'individu i la necessitat de treballar aquests aspectes en la nostra pràctica diària.

La proposta que es planteja en aquest projecte és una primera passa, un punt inicial de conscienciació per promoure canvis i continuar ampliant aquest funcionament en la dinàmica interna del centre, en el claustre de professors, en les reunions de cicle i tutors, en les comissions de coordinació pedagògica, com a mode de funcionar en els claustres o juntes d'avaluació. Als centres educatius, les actituds i els valors no només es transmeten pels continguts que s'ensenya, sinó també pel que es practica dia a dia. Realitzar dinàmiques de grup entre el professorat, igual que amb els alumnes, per conèixer a tots els membres de l'equip docent millor i fomentar la confiança amb el claustre de professors, és necessari per innovar en la pràctica diària, així com per assolir objectius a curt i llarg termini que ens afecten directament com a comunitat. Cal que els docents es coneguin, confiïn, hi hagi un bon clima de treball per fomentar la confiança i l'establiment de tasques i objectius comuns. Si no assolim això, el que s'aconsegueix és l'aïllament del professorat dins la seva aula, la inexistència de criteris compartits per l'assoliment dels objectius generals que afecten al centre. S'hauria de revisar el pla d'estudis dels professors, replantejant la formació inicial, incrementant un major nombre de sessions pràctiques, on es posin en pràctica i s'aprenquin eines i estratègies per dur a terme a l'aula i al centre, com per exemple, l'escala de *provenció* de Paco Cascón, les pràctiques restauratives, l'escolta activa, diferents tècniques de relaxació, etc. Sembla contradictori que no només als estudis de magisteri,

sinó també al màster del professorat, no es realitzin aquestes sessions pràctiques i d'aprenentatge amb els alumnes que el dia de demà estaran fent feina com a docents a les aules i als centres de la nostra comunitat autònoma. Per dur a terme una proposta innovadora amb els alumnes, primer s'ha d'haver experimentat en primera persona, no es pot exigir a l'alumnat allò que no hem vivenciat primer nosaltres mateixos.

De cada vegada és més necessària aquesta mirada de l'educador social dins els centres, d'un professional capaç de treballar amb les famílies i amb l'entorn per tal de potenciar el treball i la relació amb la comunitat educativa, així com per oferir estratègies que permetin produir canvis en les dinàmiques relacionals i millorar la qualitat de vida de les famílies. El TISOC també aporta tranquil·litat i acompanyament als docents en la seva tasca educativa, reduint així la sensació de solitud que, alguns cops, es pot percebre quan algunes situacions conflictives desborden als tutors. Els docents no sempre es troben capacitats ni posseeixen les eines per assessorar a les famílies en aquests aspectes i el departament d'orientació, molts cops, va saturat i du a terme intervencions o aspectes més globals. Ara bé, per tal que les intervencions del TISOC siguin exitoses es necessita aquest treball en xarxa i interdisciplinar entre tots els membres del claustre de professors.

Des del claustre de professors i l'equip directiu cal fer processos interns de reflexió, decidir conjuntament els passos que es volen donar, encara que siguin petits, però que es facin de forma unànime i conjunta per tal que tinguin èxit. Per iniciar una formació a nivell de centre, primer s'ha de reconèixer la necessitat de canviar determinats aspectes, i llavors aplicar aquest aprenentatge a la pràctica quotidiana amb una pedagogia que s'adapti a la realitat del centre, el context i l'aula. Per facilitar la tasca i l'assoliment dels objectius, és necessari que hi hagi un seguiment i avaluació per part d'un coordinador del centre, que s'encarregui de cercar la cohesió entre totes les parts: família, alumnes i centre educatiu, apostant per l'eliminació de barreres i la construcció conscient i coherent de valors i propòsits compartits. Tota persona que es vulgui dedicar a l'ensenyança ha de creure amb els seus alumnes i ha de tenir sempre impregnada la il·lusió i les ganes d'innovar, sense perdre mai l'entusiasme, educant des d'una mirada respectuosa i amable.

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

- Álvarez, J. L. (1999). Rompiendo el distanciamiento entre la familia y la escuela. *Revista de cultura y educación*, 16, pp. 63-80. Recuperat de: <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1174/11356409960206314?journalCode=rcye20>
- Ballester, L. (2017). Funcions i competències professionals dels TISOC en els centres educatius de secundària. Conselleria educació i universitat i conselleria de serveis socials i cooperació. Recuperat de: http://www.caib.es/sites/diversitat/ca/formacio_tisoc/archivopub.do?ctrl=MCRST4325ZI237073&id=237073
- Bisquerra, R. (2008). Educación para la ciudadanía y convivencia. El enfoque de la educación emocional. Bilbao: Praxis.
- Bolívar, A. (2006). Familia y escuela: dos mundos llamados a trabajar en común. *Revista de educación*, 339, pp. 119-146. Recuperat de: http://ibdigital.uib.es/greenstone/collect/portal_social/index/assoc/miso10894_002.dir/miso10894_002.pdf
- Carbonell, J. (2006). La aventura de innovar: el cambio en la escuela. Madrid: Morata.
- Cascón, P. (2012). Entrevistem... *Revista educat*, 42, pp. 43-48. Recuperat de: <http://pacoc.pangea.org/documentos/2012-5%20Entrevista%20Paco%20Casc%C3%B3n%20EDUCAT.pdf>
- Cascón (2006). Apuntes sobre educar en y para el conflicto y la convivencia. *Revista Andalucía educativa*, 55, pp. 24-27. Recuperat de: http://pacoc.pangea.org/documentos/andalucia_educativa_paco.pdf
- Conselleria d'educació i universitat (2018). Institut per a la convivència i l'èxit escolar. Provenció i cohesió de grup. Escala de provenció Paco Cascón. Recuperat de: <https://www.caib.es/sites/convivexit/ca/convivancia/>
- De Pablos, E. (2017). Algunas ideas sobre prácticas restaurativas. Universidad internacional de Valencia. Recuperat de: <https://www.universidadviu.es/algunas-ideas-practicas-restaurativas/>

Decret 57/2005, de 20 de maig, pel qual es crea l'observatori i el comissionat per a la convivència escolar en els centres educatius de les Illes Balears. Bolletí Oficial de les Illes Balears. Govern de les Illes Balears, 28 de maig de 2005, núm. 82, pp. 2-4.

Decret 112/2006, de 29 de desembre, de qualitat de la convivència en els centres docents sostinguts amb fons públics de la comunitat autònoma de les Illes Balears. Bolletí Oficial de les Illes Balears. Govern de les Illes Balears, 30 de desembre de 2006, núm. 189, pp. 3-7.

Decret 10/2008, de 25 de gener, pel qual es crea l'Institut per a la convivència i l'èxit escolar de les Illes Balears. Bolletí Oficial de les Illes Balears. Govern de les Illes Balears, 31 de gener de 2008, núm. 15, pp. 6-7.

Decret 121/2010, de 10 de desembre, pel qual s'estableixen els drets i els deures dels alumnes i les normes de convivència als centres docents no universitaris sostinguts amb fons públics de les Illes Balears. Bolletí Oficial de les Illes Balears. Govern de les Illes Balears, 23 de desembre de 2010, núm. 187, pp. 5-17.

Delors, J. (1996). La educación encierra un tesoro. Madrid: Santillana, UNESCO. Recuperat de: http://www.unesco.org/education/pdf/DELORS_S.PDF

Díaz-Aguado, M. J. (2002) Convivencia escolar y prevención de la violencia. Madrid: MEC. Recuperat de: http://www.aulaviolenciadegeneroenlocal.es/consejosescolares/archivos/Convivencia_escolar_y_prevenccion_de_violencia.pdf

Díaz-Aguado, M. J. (2005) Por qué se produce la violencia escolar y cómo prevenirla. *Revista Iberoamericana de educación*, 37, pp. 17-47. Recuperat de: <https://rieoei.org/historico/documentos/rie37a01.htm>

Díaz-Aguado, M. J. (2006) Mejorar la convivencia en las aulas a través de la prevención de los conflictos. En: Moreno, A., Soler, M.P. (Coord.). *Convivencia en las aulas: problemas y soluciones* (pp.49-97). Madrid: MEC. Recuperat de:

https://www.researchgate.net/publication/277940536_Mejorar_la_convivencia_en_las_aulas_a_traves_de_la_prevenccion_de_los_conflictos

- Egido, I. (2014). Marcos normativos de la participación de las familias en los sistemas educativos europeos. Una visión comparada. En: La participación de las familias en la educación escolar. Madrid: Ministerio de educación, cultura y deporte. Recuperat de: <https://www.mecd.gob.es/dam/jcr:8c2e037a-8673-4911-8594-d7aa12214d87/estudioparticipacion-pdf.pdf>
- Funes, S. (2009). Gestión eficaz de la convivencia en los centros educativos. Madrid: Wolters Kluwer.
- García, F. J. (2003). Las relaciones escuela – familia: un reto educativo. *Revista Infancia y aprendizaje*, 26 (4), pp.425-437. Recuperat de: <https://lnx.educacionenmalaga.es/wp-content/blogs.dir/12/files/2011/12/Relaciones-escuela-familia1.pdf?file=2011/12/Relaciones-escuela-familia1.pdf>
- García, L., López, R. (2011). Convivir en la escuela. Una propuesta para su aprendizaje por competencias. *Revista de educación* (365), pp.531-555. Recuperat de: http://www.revistaeducacion.mec.es/re356/re356_22.pdf
- García, M. C., Cubo, S. (2009). Convivencia escolar en secundaria: aplicación de un modelo de mejora del clima social. *Red de revistas científicas de América Latina y el Caribe, España y Portugal*, 12 (1), pp.51-62. Recuperat de: <http://www.redalyc.org/html/2170/217015332004/>
- Grado, A. (2017). Enfoque restaurativo para una convivencia positiva en la escuela. En: Abad, J. (Ed.). *Aprender a convivir, aprender a transformar* (pp. 26-31). Barcelona: Graó.
- Grado, A. (Ed.). (2018). Prácticas restaurativas y convivencia. *Revista digital de la asociación Convives*, núm. 21. Recuperat de: https://ayssnavarra.files.wordpress.com/2018/05/21_convives.pdf
- Hernández, M.A., Sánchez, E. (2004). La convivencia escolar, una tarea pendiente en los padres. Educrea. Recuperat de: <https://educrea.cl/la-convivencia-escolar-una-tarea-pendiente-en-los-padres/>

Hernández, M. A. (2005). Una aproximación a las causas de la conflictividad escolar. En: *V Congreso internacional virtual de educación: celebrado el día 7-27 de Febrero de 2005*, (pp. 1-22). Murcia: Facultad de educación.

Recuperat de:
http://sedici.unlp.edu.ar/bitstream/handle/10915/24402/Documento_completo.pdf?sequence=1

Institut per a la convivència i l'èxit escolar (2011). Estudi sobre la convivència escolar a l'educació secundària de les Illes Balears. Palma: Govern de les Illes Balears.

Institut per a la convivència i l'èxit escolar (2011). Millorem la convivència amb les pràctiques restauratives. Palma: Govern de les Illes Balears.

Recuperat de:
http://www.caib.es/sites/convivexit/ca/practiques_restauratives/

Institut per a la convivència i l'èxit escolar (2017). Curs compartim el que fem: conviure en positiu a l'escola 2017-18. Plans de convivència. Conselleria d'educació i Universitats.

Recuperat de:
<https://www.caib.es/sites/convivexit/ca/formacia/>

Institut per a la convivència i l'èxit escolar. Memòria de l'institut per a la convivència i l'èxit escolar curs 2016-17. Conselleria d'educació i universitat.

Recuperat de:
https://intranet.caib.es/sites/convivexit/ca/estudis_publicacions_i_avaluacions/

Instruccions de funcionament del director general d'Innovació i Comunitat Educativa per als Departaments d'Orientació dels centres d'Educació Secundària per al curs 2017-18. Conselleria d'educació i universitat Illes Balears.

Instruccions de funcionament del director general d'Innovació i Comunitat Educativa per a la implantació del tècnic d'intervenció sociocomunitària (TISOC) en els centres educatius de secundària de les Illes Balears mitjançant la inclusió de la figura professional de l'educador social, per al curs 2017-18.

Instruccions per a l'organització i el funcionament dels centres docents públics d'educació secundària per al curs 2017-18. Conselleria d'educació i universitat de les Illes Balears.

Jares, X. (2006) Conflicto y convivencia en los centros de secundaria. *Revista de educación*, 339, pp. 467-491. Recuperat de: <http://redined.mecd.gob.es/xmlui/bitstream/handle/11162/69079/00820083000126.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Llei orgànica 8/2013, de 9 de desembre, per la millora de la qualitat educativa. Bolletí Oficial de l'Estat, 10 de desembre de 2013, num. 295, pp. 97858-97921.

Martínez, S. (2012). *La relación familia – escuela. La representación de un espacio compartido (tesis doctoral)*. Universitat de Barcelona, Barcelona. Recuperat de: http://diposit.ub.edu/dspace/bitstream/2445/48969/4/SMP_1de2.pdf

Martínez, V. (2001). Convivencia escolar: problemas y soluciones. *Revista complutense de educación*, vol. 12 (1), pp. 295 – 318. Recuperat de: <http://revistas.ucm.es/index.php/RCED/article/view/RCED0101120295A/16905>

Martínez, C., Krichesky, G., García, A. (2010). El orientador escolar como agente interno de cambio. *Revista iberoamericana de educación*, 54, pp.110 – 113. Recuperat de: <https://rieoei.org/historico/documentos/rie54a05.pdf>

Martínez, M., Tey, A., Alsina, X. (et. al) (2004). La convivencia en los centros de secundaria: estrategias para abordar el conflicto. Bilbao: Desclée de Brouwer.

Mora, B. (Ed.). (2013). Prácticas restaurativas en instituciones educativas: una guía para construir relaciones de cuidado. Secretaría de integración social: Bogotá. Recuperat de: https://www.academia.edu/17325251/Pr%C3%A1cticas_restaurativas_en_instituciones_educativas._Una_gu%C3%ADa_para_construir_relaciones_de_cuidado

- Moreno, A., Soler, M.P., Álvarez, P., Álvarez, M., Avilés, M. (et al.). (2006). La Convivencia en las aulas: problemas y soluciones. Madrid: Ministerio de educación y ciencia.
- Orte, C., Ballester, L., Oliver, J.L. (2003). Estrategias para la resolución de conflictos. Revista electrónica interuniversitària de formació del professorat, núm. 6 (2), pp.1-5. Recuperat de: https://www.researchgate.net/publication/28065126_Estrategias_para_la_resolucion_de_conflictos
- Ortega, R. (2000). Educar la convivencia para prevenir la violencia. Madrid: Aprendizaje.
- Ortega, P., Mínguez, R., Saura, P. (2003). Conflicto en las aulas. Propuestas educativas. Barcelona: Ariel.
- Ortega, R., y Del Rey, R. (2004). Construir la convivencia. Barcelona: Edebé.
- Palomero, J. E., Fernández, M.R. (2002). La formación del profesorado ante el fenómeno de la violencia y convivencia escolar. *Revista interuniversitaria de formación del profesorado*, núm. 44, pp.15-35. Recuperat de: http://www.aufop.com/aufop/uploaded_files/articulos/1488489532.pdf
- Penalva, A., Hernández, M.A., Guerrero, C. (2013). La gestión del conflicto como mejora de la convivencia escolar. Estudio de casos. *Revista electrónica interuniversitària de formación del profesorado*, 16 (2), pp.77-91. Recuperat de: www.redalyc.org/service/redalyc/downloadPdf/2170/217029557006/6
- Pomar, M. B. (2013). Las prácticas restaurativas en la formación inicial de maestros. Una experiencia de aplicación. *Revista interuniversitaria de formación del profesorado*, núm. 76, pp. 83-99. Recuperat de: http://www.aufop.com/aufop/uploaded_files/articulos/1396630062.pdf
- Pomar M. B., Vecina, C. (2013). Prácticas restaurativas: construyendo la comunidad desde los centros de enseñanza. *Revista educación i cultura*, núm. 24, pp. 213-224. Recuperat de: <https://www.raco.cat/index.php/EducacioCultura/article/viewFile/275993/363926>

- Reparaz, C.; Naval, C. (2014). Bases conceptuales de la participación de las familias. En: *La participación de las familias en la educación escolar* (pp. 21-34). Madrid: MEC. Recuperat de: <https://www.mecd.gob.es/dam/jcr:8c2e037a-8673-4911-8594-d7aa12214d87/estudioparticipacion-pdf.pdf>
- Rodrigo, M.J., Máiquez, M.L, Byrne, S., Rodríguez, B., Martín, J.C., Rodríguez, G. y Pérez, L. (2008). Programa crecer felices en familia: programa de apoyo psicoeducativo para promover el desarrollo infantil. Valladolid. Junta de Castilla y León.
- Rodríguez, R. (2007). Los planes de convivencia como herramientas para prevenir los conflictos escolares. En: *Jornadas europeas sobre convivencia escolar*. Murcia: Facultad de educación. Recuperat de: http://www.jornadasconvivenciamurcia.com/ponencias/rodriguez_rodriquez_rosabel.pdf
- Rul-lan, V. (2017). Prácticas restaurativas. Su aplicación en la escuela y en la comunidad. En: Abad, J. (Ed.). *Aprender a convivir, aprender a transformar* (pp. 72-77). Barcelona: Graó.
- Sancho, M. A., Esteban, M., Díaz-Pintos, G., Pérez-Juste, R., Díaz-Aguado, M.J., Cerezo, F., Serrano, A., Ortega, R., Ortega – Rivera, J., Cowie, H. (2007) Nuevos retos para convivir en las aulas: construyendo la escuela cívica. Madrid: Fundación europea sociedad y educación.
- Teixeira, E. (2017). Disrupción. Un reto en la gestión de aula. En: Abad, J. (Ed.). *Aprender a convivir, aprender a transformar* (pp. 67-71). Barcelona: Graó.
- Teixidó, J., Capell, D. (2006). La millora de la convivència als centres educatius. Què poden fer-hi els equips directius? Grup de recerca en organització de centres. Recuperat de: http://www.joanteixido.org/pdf/convivencia/milloraconvivencia_directius.pdf
- Torrego, J. C., Moreno, J.M. (2003). Convivencia y disciplina en la escuela. El aprendizaje de la democracia. Madrid: Alianza editorial.
- Tolino, A.C., Hernández, M.A. (2011) Luces y sombras de la convivencia familiar. *Revista de psicología*, 1 (2), pp. 541-552. Recuperat de:

http://infad.eu/RevistaINFAD/2011/n1/volumen2/INFAD_010223_541-552.pdf

Trilla, J., Gros, B., López, F, Martín, M.J. (2003). La educación fuera de la escuela. Ámbitos no formales y educación social. Barcelona: Ariel educación.

Uruñuela, P. (2017). ¿Por qué debemos trabajar la convivencia en los centros educativos?. En: Abad, J. (Ed.). *Aprender a convivir, aprender a transformar* (pp. 8-12). Barcelona: Graó.

Vicente, J. (2010). Siete ideas clave. Escuelas sostenibles en convivencia. Barcelona: Graó.

Zabalza, M.A. (2002). Situación de la convivencia escolar en España: políticas de intervención. *Revista interuniversitaria de formación del profesorado*, núm. 44, pp.139-174. Recuperat de: <https://dialnet.unirioja.es/servlet/articulo?codigo=249639>

Zabalza, A. y Arnau, L. (2007). Cómo aprender y enseñar competencias. Barcelona: Graó.

ANNEXES

Annex A. Rúbrica avaluació tutors 1r d'ESO (PAT)

Annex B. Rúbrica avaluació alumnes 1r d'ESO (PAT)

Annex C. Rúbrica avaluació tutors famílies (PAT)

Annex D. Enquesta famílies 1r d'ESO (PAT)

Annex E. Enquesta docents formació CEP en pràctiques restauratives.

Annex F. Imatges sabates (sessió 3 famílies i sessió 7 alumnes PAT)

Annex G. Qüestionari CESC.

Annex H. Entrevista Aina Amengual (Tècnica de l'institut de convivència i l'èxit escolar, Conselleria d'educació i universitat de les Illes Balears).

Annex I. Entrevista Mª Remei Fernández (Formadora i assessora del Centre del Professorat (CEP) en el mòdul de Convivència i de les competències socials i emocionals).

Annex J. Entrevista Glòria Ferrer (Presidenta de la Federació d'associacions de pares i mares d'alumnes de Mallorca).

ANNEX A

<p>RÚBRICA D'AVUACIÓ DELS TUTORS PER AVALUAR EL PLA D'ACCIÓ TUTORIAL AMB ELS ALUMNES DE 1R D'ESO</p> <p>Aquesta graella l'han d'omplir els tutors de 1r d'ESO, indicant en cada apartat la puntuació que considerin més adequada corresponent al conjunt de les sessions dutes a terme en el pla d'acció tutorial.</p>						
Categories	0 punts	1 punt	2 punts	3 punts	4 punts	TOTAL
Ús de les practiques restauratives en la gestió dels conflictes.	Els conflictes es resolen fent ús de la violència o l'agressivitat.	Els alumnes empren la violència verbal, però no física. Alguns recorren al diàleg.	L'ús de la violència ha disminuït a l'hora de resoldre els conflictes, però s'ha de continuar fent feina en la seva gestió.	Generalment els conflictes, es resolen fent ús del diàleg.	Els conflictes es resolen fent ús de les practiques restauratives (PR), no només a l'aula sinó també fora.	
Autonomia del grup	No s'ha observat autonomia en el grup – aula. Es necessita de l'adult per gestionar els problemes o conflictes.	Poca autonomia del grup en la resolució dels conflictes. Es necessita l'ajuda del professor contínuament.	Es requereix l'ajuda del professor només a alguns moments.	El grup s'organitza amb una mínima intervenció del docent. Es nota el treball realitzat amb les relacions positives del grup.	Els problemes han estat solucionats dins el grup, de manera autònoma, i les solucions s'han trobat entre tots els implicats.	

Relacions del grup – aula	No s'ha observat cap millora significativa en les relacions del grup – aula.	Les relacions del grup no són conflictives però hi ha conflictes permanents que dificulten la convivència.	Les relacions del grup són més positives que a l'inici.	S'han establert relacions satisfactòries entre els alumnes del grup.	Ha millorat considerablement la relació amb el grup aula i la convivència entre els alumnes.	
Grau d'implementació de les pràctiques restauratives (PR) a la programació docent.	No hi ha hagut cap canvi.	S'ha observat algun canvi o millora, tot i que no es pot atribuir al desenvolupament del projecte.	Existeixen canvis perceptibles, tot i que encara s'ha de seguir fent molta feina.	Hi ha hagut integració de les PR dins l'aula.	Hi ha hagut una total integració de les PR dins i fora de l'aula.	
Continuïtat del projecte	No continuaria implementant les PR en el pla d'acció tutorial ni com a dinàmica de centre.	El projecte hauria de ser opcional per els tutors.	Continuaria amb el projecte però a través de la gestió i realització de les sessions d'una persona externa al centre.	Les PR s'haurien d'integrar en el pla d'acció tutorial de tots els grups de 1r d'ESO.	Les PR s'haurien d'implementar a tots els cursos d'ESO, com a dinàmica i funcionament de centre.	
Convivència	No s'ha percebut cap millora	El projecte ha tingut un impacte molt baix en la millora de la	S'ha observat alguna millora perceptible, però no	Ha millorat la convivència i les relacions amb el	Ha millorat la convivència i les relacions amb el grup-	

	significativa.	convivència.	suficient per atribuir-lo a la posada en marxa del projecte.	grup.	aula, així com també amb la comunitat educativa.	
--	----------------	--------------	--	-------	--	--

ANNEX B

RÚBRICA D'AVUACIÓ PER L'ALUMNAT PER AVALUAR EL PLA D'ACCIÓ TUTORIAL					
Aquesta graella l'han d'omplir els alumnes de 1r d'ESO, indicant en cada apartat la puntuació que considerin més adequada corresponent al conjunt de les sessions dutes a terme en el pla d'acció tutorial.					
Categories	0 punts	1 punt	2 punts	3 punts	TOTAL
Relació amb el grup i els companys de l'aula	No han millorat les relacions amb els companys del meu grup.	Han millorat algunes relacions amb companys del grup.	Han millorat les relacions amb tot els companys del meu grup – aula.	Han millorat les relacions amb tot el meu grup – aula i amb la resta dels companys del centre.	
Convivència escolar	Hi ha dies que em costa venir a l'escola a causa de la relació amb els companys.	No em sento a gust amb la majoria dels meus companys.	Em sento bé amb gairebé tot el grup – aula.	Em sento a gust i còmode amb el grup i en el centre.	
Benestar personal	No em sento a gust amb mi mateix.	A dies em sento a gust i a dies no.	He adquirit un major benestar i seguretat personal.	He adquirit un major benestar i seguretat personal, així com autonomia i he millorat la meva autoestima.	

Cooperació	No actuo quan es tracta d'ajudar a un company quan té un problema.	Depenent del company que tingui el problema, tracto o no d'ajudar-lo.	Si un company té un problema tracto sempre d'ajudar-lo.	Sempre em preocupo per els meus companys i companyes i per les persones del meu voltant.	
Autocontrol i gestió emocional	No he après tècniques d'autocontrol o gestió emocional.	A vegades depenent de la situació, decideixo controlar-me o no.	Penso i em controlo abans d'actuar davant un conflicte.	He adquirit un major autocontrol i gestió emocional. També he millorat les meves habilitats i comunicació assertives.	
Resolució de conflictes	Tendeixo a resoldre els conflictes emprant la violència verbal o física.	No sóc capaç de resoldre els conflictes per mi mateix.	He après a comunicar-me amb els altres quan ocorre un conflicte, encara que no sempre ho faig.	He après a resoldre els conflictes d'una manera assertiva, mitjançant el diàleg i la comunicació amb els meus companys.	
Comunicació a casa	No tinc ganes d'estar a casa.	Estic bé a casa, tot i que evito parlar molt amb els meus pares.	Em sento integrat dins la meva família.	Ha millorat la comunicació i les relacions personals i comunicatives amb els meus pares.	

ANNEX C

<p>RÚBRICA D'AVUACIÓ DELS TUTORS PER AVALUAR LES SESSIONS AMB LES FAMÍLIES DELS ALUMNES</p> <p>Aquesta graella l'han d'omplir els tutors, indicant en cada apartat la puntuació que considerin més adequada corresponent a cada una de les sessions.</p>						
Categories	0 punts	1 punt	2 punts	3 punts	4 punts	TOTAL
Relació família - escola	No ha millorat la relació i comunicació de les famílies amb el centre ni amb el tutor.	Algunes famílies s'han mostrat més implicades, però no es pot correlacionar amb la posada en pràctica del projecte.	Han millorat les relacions de les famílies amb el tutor, però no s'han observat millores en la implicació de les famílies amb el centre.	La comunicació i relació amb les famílies dels alumnes dels grups de 1r d'ESO ha augmentat en comparació amb la resta.	S'ha establert una bona relació família i escola que ha facilitat compartir la tasca educativa i ha afavorit la participació de les famílies al centre.	
Activitats de participació amb les famílies	No s'ha aconseguit que les famílies duguin a terme alguna activitat dins el centre educatiu.	Van sorgir propostes però no se n'ha dut cap a terme.	S'ha dut a terme alguna activitat, tot i que ha tingut poca participació.	S'han planificat i organitzat activitats de participació real de les famílies dins els centre amb uns resultats positius.	S'han planificat i organitzat activitats de participació real de les famílies dins els centre i aquestes han contagiats a altres famílies d'altres	

					cursos.	
Intercanvi d'informació i establiment d'objectius comuns.	La realització de les sessions no ha afavorit l'intercanvi d'informació ni s'han percebut millores en l'establiment d'objectius comuns.	S'han observat petites millores, no molt significatives, en l'intercanvi d'informació i establiment d'objectius.	S'ha intercanviat informació rellevant de l'alumnat però això no s'ha observat en la pràctica.	Hi ha hagut un fluid intercanvi d'informació i establiment d'objectius comuns.	Hi ha hagut un fluid intercanvi d'informació i establiment d'objectius comuns, amb una observació dels resultats satisfactoris.	
Millora de la convivència	No s'ha percebut una millora de la convivència a l'aula en relació amb la participació de les famílies.	No s'han observat millores en la convivència dels alumnes a l'aula.	S'ha percebut una millora de la convivència de l'alumnat en comparació amb l'inici del curs.	Ha millorat la convivència a l'aula i al centre amb l'alumnat de 1r d'ESO.	Ha millorat la convivència a l'aula i al centre, així com les relacions dins el nucli familiar.	
Assistència de les famílies	L'assistència de les famílies a les sessions ha estat baixa des de l'inici.	Al llarg de les sessions grupals quasi s'ha vist disminuït el nombre d'assistents.	S'ha mantingut el mateix nombre d'assistents que a l'inici.	Ha augmentat el nombre d'assistents (pare i mare) a les sessions grupals.	Ha augmentat el nombre d'assistents i l'interès i demanda pels temes que els preocupen.	

ANNEX D

ENQUESTA DE VALORACIÓ DIRIGIDA A LES FAMÍLIES DELS ALUMNES DE 1R D'ESO PER AVALUAR LES REUNIONS GRUPALS

- Considereu útil aquestes sessions grupals entre les famílies i el tutor del teu fill/a?
Per què?

- Quins aspectes o aprenentatges han estat útils per posar en pràctica?

- Quins dos aspectes destacaries de les sessions grupals?

- Consideres que el nombre de sessions ha estat adequat?

- Ha canviat la percepció que tenies del centre?

- Quines propostes de millora proposaries per dur a terme en les properes sessions?

ANNEX E

ENQUESTA DE VALORACIÓ ALS DOCENTS DE LA FORMACIÓ DEL CEP EN PRÀCTIQUES RESTAURATIVES

- La formació duta a terme pels formadors del CEP ha estat útil per dur-ho a la pràctica amb els alumnes? Per què?

- Quins dos aspectes destacaries del curs de formació?

- Consideres que s'han de fer més formacions al centre per aprofundir en els aprenentatges o realització de nous projectes innovadors? Per què?

- Quin tipus de formació t'agradaria que sol·licitéssim per dur a terme els següents cursos escolars?

ANNEX F

ANNEX G

CESEC – Conducta i experiències socials a classe

Collell, J. i Escudé, C. (2006). Full per a l'examinador.

Preguntes per al Primer Cicle d'ESO

1. **Em cau bé:** Quins dels nois i noies de la teva classe et cauen bé? Busca tres noms a la llista i escriu el seus números en el full de respostes. Un a cada ratlla al costat de les paraules EM CAU BÉ.
2. **No em cau bé:** Ara, escriu el número dels tres nois i noies de la teva classe que no et cauen gaire bé. Pot ser que la majoria dels teus companys et caiguin bé, però potser algun et caigui menys bé que els altres. Posa els seus números en el full de respostes.
3. **Fa córrer rumors:** Busca el número de tres nois i noies de la teva classe que parlen malament d'una persona a les seves esquenes o escampen rumors sobre ella perquè no caigui bé als altres, perquè no vagin amb ell (fem el gest de parlar a l'orella d'algú i amb l'altre mà fem com si assenyalem algú).
4. **Ajuda els altres:** Busca els números de tres nois i noies de la teva classe que fan coses bones per als altres, que ajuden els altres a integrar-se en el grup.
5. **Dóna empentes:** Busca el número de tres nois i noies de la teva classe que peguen, donen empentes, patades, intimiden, amenacen...
6. **No deixa participar:** Busca els números de tres nois i noies de la teva classe que quan estan enfadats amb una altra persona la ignoren, fan com si no existís, o li diuen que marxi, i no deixen que estigui amb el seu grup d'amics.
7. **Anima els altres:** Busca els números de tres nois i noies de la teva classe que intenten animar als altres companys que estan disgustats o tristos per alguna cosa. Que intenten fer-los sentir bé.
8. **Insulta.** Busca els números de tres nois i noies de la teva classe que insulten, ridiculitzen o se'n riuen dels altres.

Ara anem a veure a qui li passen aquestes coses. Primer hem dit qui ho fa i ara direm a qui li passa:

9. **A qui donen empentes?:** Busca els números de tres nois i noies de la teva classe que acostumen a rebre empentes, cops, amenaces... dels altres
10. **A qui insulten o ridiculitzen?:** Busca els números de tres nois i noies de la teva classe que els altres sovint els insulten o se'n riuen o es fiquen amb ells.
11. **A qui no deixen participar?:** Busca els números de tres nois i noies de la teva classe que sovint estan sols, que els altres no els trien per fer treballs, o no els conviden perquè no els agrada que vagin amb ells.
12. **Els teus amics / amigues?:** Busca els números dels tres nois i noies de la teva classe que són els teus millors amics.

CESEC – Conducta i experiències socials a classe

Full de respostes 1r cicle d'ESO

Nom: _____ Número: _____

Data: _____ Noi Noia

Classe: _____ Nom del tutor/a: _____

Centre: _____ Població: _____

1 Em cau bé	_____	_____	_____
2 No em cau bé	_____	_____	_____
3 Fa córrer rumors	_____	_____	_____
4 Ajuda els altres	_____	_____	_____
5 Dóna empentes	_____	_____	_____
6 No deixa participar	_____	_____	_____
7 Anima els altres	_____	_____	_____
8 Insulta	_____	_____	_____
9 A qui donen empentes?	_____	_____	_____
10 A qui insulten o ridiculitzen?	_____	_____	_____
11 A qui no deixen participar?	_____	_____	_____
12 Els teus amics / amigues	_____	_____	_____

ANNEX H

ENTREVISTA AINA AMENGUAL (Tècnica de l'institut de convivència i l'èxit escolar, Conselleria d'educació i universitat de les Illes Balears)

Entrevista realitzada el dia 11/06/2018.

- **Des de la conselleria d'educació de les Illes Balears, quines iniciatives s'estan duent a terme per millorar la participació de les famílies a les escoles?**

Des de l'Institut de convivència i l'èxit escolar, de la conselleria d'educació de les Illes Balears es treballa per millorar la coordinació i el treball amb les famílies a tots els centres educatius. Així, des de diferents àrees o serveis es promou una gran diversitat de propostes i programes, entre aquests, els que duen a terme iniciatives per millorar la participació de les famílies a les escoles, són:

Des del servei d'atenció a la diversitat, s'ha continuat implementant aquest curs 2017-18 el programa de competència familiar (GIFES) que organitza i dirigeix la Universitat de les Illes Balears a 10 centres de primària i 18 instituts d'educació secundària obligatòria, mitjançant la convocatòria de formació als centres.

Des del servei de formació professional i formació al professorat, es convoquen programes de formació del professorat per millorar la relació i comunicació amb les famílies dels centres. Aquests cursos o programes es reben molt positivament des dels centres escolars i s'estan observant millores i resultats satisfactoris i en concordança als objectius planejats.

Per altra banda, des del servei de comunitat educativa es du a terme diferents aspectes relacionats amb les APIMA com és les convocatòries d'ajudes per a despeses, funcionament i activitats, l'assessorament sobre les passes a seguir per construir una APIMA, la creació d'una mesa de diàleg permanent de les famílies dels alumnes de les Illes Balears, organització de les eleccions per a la renovació dels consells escolars dels centres docents, etc.

Des de l'institut per a l'educació de la primera infància (IEPI) es contemplen diverses línies d'actuació amb les famílies, entre les quals existeixen: ajudes a l'enfortiment de les capacitats parentals, que són beneficiaris els ajuntaments i

s'articulen a partir dels espais familiars, tallers, activitats,... que s'han dut a terme amb les famílies tant d'infants escolaritzats com no escolaritzats; xerrades formatives des dels equips d'atenció primerenca (EAP) directament a les famílies de les escoles infantils; donar informació específica a les associacions de pares i mares sobre les subvencions, tràmits, entre d'altres aspectes que són d'interès o demandes reals per les famílies.

- **Què prioritza de cara a millorar la participació de les famílies a les escoles?**

Considero que actualment existeix la necessitat de crear vincle entre la comunitat educativa, que els docents coneguin a les famílies dels alumnes per així augmentar la participació, però també cal que les famílies sàpiguen el que es fa a l'escola. Per això, cal dur a terme iniciatives, reflexionar sobre el que es fa i es promou als centres, innovar i donar resposta als canvis i demandes actuals.

S'han de cercar moments per reunir-se conjuntament i els matins és un moment complicat ja que la majoria de les famílies estan treballant. Aquestes reunions estan contemplades dins l'horari dels tutors, els quals tenen un horari d'atenció amb els alumnes, però també un horari establert per reunir-se amb els pares. Seria positiu que les reunions es realitzessin a l'horabaixa, això seria beneficiari per tots, ja que d'aquesta manera tots tindrien coneixement del que es fa a l'escola i a l'aula i es donaria continuïtat. Tal vegada s'hauria de plantejar la forma de com es pot crear aquest vincle de comunitat educativa, com per exemple, dur a terme reunions conjuntes de trobada, per avaluar l'acció educativa i la tasca docent entre alumnes – famílies i docents. Fer participar també als alumnes a totes o algunes d'aquestes reunions conjuntes seria positiu i necessari per establir lligams i afavorir, alhora, aquesta comunicació i coherència educativa. Pot ser s'hauria de fer en la primera reunió, o bé en la reunió final d'avaluació i cloenda per compartir conjuntament l'experiència, les expectatives d'uns i altres, els coneixements apresos, etc. Fins i tot, si ens anem més enllà considero que es podria promoure alguna jornada anual o trobades de diferents professors del claustre amb les famílies i els alumnes, tot i que aquests canvis impliquen temps i s'han de fer d'una

manera progressiva i amb consciència. A més, es necessita el suport no només de l'equip directiu, sinó també del claustre de professors per tal que les actuacions dutes a terme tinguin èxit i continuïtat.

ANNEX I

ENTREVISTA Mª REMEI FERNÁNDEZ (Formadora i assessora del Centre del Professorat (CEP) en el mòdul de Convivència i de les competències socials i emocionals)

Entrevista realitzada el dia 18/06/2018.

- **Què són per vosaltres les pràctiques restauratives?**

La idea principal de les pràctiques restauratives és crear comunitat. Crear comunitat en la línia de mirar com resoldre els conflictes des d'una altra perspectiva que no és la punitiva, que no és el càstig. Hi ha altres maneres de resoldre els problemes i conflictes d'una manera més constructiva, que ajuden a restaurar les relacions, d'aquí vendria el nom, restaurar el que ha passat. Llavors s'han de respondre diverses preguntes com: què ha passat? Com et sents? Que és el que pots fer tu per arreglar això?, etc. Aquest és un element que no incorpora tota la part punitiva. D'aquesta manera, les relacions que es generen amb les persones i el grup es crea un vincle saludable i de relació positiva.

- **Perquè creus que les pràctiques restauratives són una bona metodologia per reduir els conflictes a l'aula i al centre?**

Quan fem formació als centres sempre anomenem la piràmide de convivència de Carme Boquer, autora d'uns llibres de mediació i resolució pacífica de conflictes. Aquesta piràmide explica la base, que el gruix del treball a qualsevol centre educatiu o de treball ha de ser la cohesió de grup. Si es fa una bona base de cohesió de grup d'una manera preventiva, els conflictes grossos, els que necessiten una sanció, de cada cop són menors i necessiten una intervenció menor a nivell de centre, menys esforços, etc. Per tant, tot el tema de pràctiques restauratives estaria en aquesta base, per això, és fonamental el treball des d'aquesta perspectiva, ja que si es treballa a nivell de resolució de conflictes es dona eines i estratègies a les persones perquè siguin autònomes. El concepte de persones autònomes és molt interessant perquè no depenen d'una persona major que els ajudi, així es genera persones competents a nivell emocional, capaces de resoldre els seus propis conflictes. Per altra banda, es

possibilita que els alumnes aprenguin a relacionar-se d'una manera més assertiva, així l'escalada del conflicte no arriba a pujar tantíssimes vegades i no explota tant. Si es fa una prevenció, les persones aprenen a relacionar-se millor i els conflictes no s'enquisten, per tant, és fonamental per nosaltres treballar això a una comunitat.

El que succeeix a molts centres, quan nosaltres mirem i revisem el pla de convivència és que moltes vegades la piràmide està invertida, és a dir, no hi ha temps per fer cohesió de grup perquè el currículum no ho possibilita i no hi ha temps. Si no es treballa la cohesió de grup al centre i a l'aula el que ocorre es que es dedica molt de temps a fer sancions, expedients disciplinaris, etc. Molts cops la mirada des de convivència és punitiva, es recorre a les faltes greus i a l'expulsió, es tracta de revertir això i anar a la prevenció, aquí és on estarien les pràctiques restauratives.

- **Els centres que duen a terme pràctiques restauratives per reduir els conflictes han observat millores?**

Existeixen una gran diversitat de centres que en els darrers anys dins el seu programa de treball de centre, han incorporat pràctiques restauratives, així com altres programes de competències emocionals o mindfulness i d'atenció plena. Ara, després d'aquests anys, s'estan plantejant que tal vegada haurien de documentar tot això en evidències que posin de manifest si s'han observat millores en la convivència, si han reduït els conflictes, etc. ja que la resposta és, gairebé sempre, sí en majúscules. Els resultats demostren que s'han reduït els conflictes d'una manera progressiva, sobretot si es compara els resultats amb els cursos escolars anteriors, ja que, a més, d'observar que es reduïen els conflictes, també una gran part del professorat, molts cops, ha canviat la seva mirada a l'hora d'intervenir i donar resposta a molts problemes. Abans el professorat quan existia un conflicte posava amonestació, que en alguns casos arribava a l'expulsió, o enviava a les persones implicades a l'equip directiu, i ara es recorre a altres estratègies com el servei de mediació, la creació d'un cercle restauratiu amb les persones implicades i es formulen les preguntes restauratives que ajudin a restaurar la relació i el conflicte. Amb els anys s'han fet estudis estadístics que demostren que els conflictes han minvat, i no només

això sinó que, sorprenentment, també han millorat els resultats acadèmics dels alumnes. Realment tot està relacionat, si hi ha millor convivència, es respira un clima més positiu, més benestar personal amb un mateix i amb els altres, el professorat està menys cremat i els alumnes més contents. S'hauria de donar més publicitat a aquests centres que fan això el seu dia a dia, perquè encara hi ha molts centres que pensen que això son coses que no serveixen i fan perdre el temps. Quan realitzem formació ens hem trobat amb professors que ens diuen que treballar les emocions a l'aula està molt bé, però a secundària no hi ha temps per fer això, sembla que no se n'adonen que aquest treball és la base i que si això funciona tot lo altre també. Si els centres que ho duen a terme observen millores en els resultats i en la convivència, això ho promocionessin, segurament arribaríem a contagiar aquestes persones més reticents. A nosaltres ara ens està anant molt bé quan treballem l'educació emocional, recolzar-nos en la neurociència la qual afirma que sense una emoció no hi pot haver un aprenentatge.

- **Quina és la vostra experiència en la formació a docents?**

La meva experiència, que és el segon any que estic fent formació amb el professorat, és molt positiva. Considero que és molt necessari fer aquesta assessoria de convivència i competències emocionals, la qual ha anat i vingut segons els bens polítics, en els anys 90 hi ha haver una assessoria de convivència, mentre que després hi ha hagut uns anys que no s'ha considerat d'importància. Actualment, amb el nou pla de formació al professorat, que va començar en el 2016, es va incorporar l'assessoria de convivència i competències emocionals dins els centres del professorat.

A nivell personal per mi, ha estat un enriquiment molt positiu, ja fa 20 anys que em dedico a la docència i començar aquí ha estat molt profitós, poder anar als centres i aportar el meu granet d'arena, la meva experiència a altres professors que volen innovar i incorporar noves maneres de fer als centres educatius i, ahora, jo nodrir-me del seu aprenentatge. A nivell professional considero molt necessari realitzar aquest tipus de formacions, nosaltres tenim una sèrie de línies obertes de formació en els centres, fem formació en pràctiques restauratives i mediació, fem també formació en l'escala de *provenció* de Paco

Cascón i després també fem formacions més generals en competències emocionals, ja que ens trobem amb centres que volen una cosa més concreta com les competències interpersonals i intrapersonals. En aquests anys també està agafant molta força tot el tema d'atenció, concentració, mindfulness. Aquest seria un poc el nostre ventall de formació, als centres els va molt bé la formació en aquesta línia i nosaltres seguim el següent pla, ja que contemplem que la formació als centres no és suficient amb un any, aquest és necessari per aterrar, veure una mica el que hi ha al centre i cap on volem anar. Generalment, s'inicia amb una formació bàsica, a partir de la qual ens possibilita analitzar la realitat, sempre des de la vivència i la participació, aquest primer any ajuda a fer aquest canvi de chip, es va cap una mirada restaurativa i un cop acabat aquest curs anem a aprofundir i implementar que tot això no quedi a un calaix. L'objectiu que pretenem amb les formacions als centres és que això es sistematitzi com a eix de treball. Per tant, ens interessa fer aquesta reflexió, que els ajudi a ells a personalitzar-ho segons la seva necessitat i la seva realitat. La formació en pràctiques restauratives pot ser molt abstracte, però es tracta de cercar la manera de fer-ho pràctic per cada centre i la formació sempre es fa pensant amb aquesta línia: com ho apliquem al centre i a l'aula, que ens és útil a nosaltres com a centre, que necessitem treballar (cercles de diàleg, escolta, atenció, cooperació, etc.), com ho organitzem, a qui va dirigit, com fem partícips a les famílies, etc. Fem aquestes reflexions per tal que els docents s'adonin que les pràctiques restauratives són útils a nivell de comunitat educativa, aquest és l'objectiu, que impregni a tot el centre, no només a l'aula sinó també entre les relacions que s'esdevenen entre ells i a la comunitat educativa.

- **Quan heu realitzat algun curs de pràctiques restauratives a un claustre de professors a un centre, generalment, quina ha estat la resposta de l'equip docent?**

En les experiències que he tingut gairebé sempre la resposta ha estat molt positiva, especialment tot el tema de cercles de diàleg i escolta, aquests dos aspectes sempre han estat molt ben rebuts. Les pràctiques restauratives és una proposta senzilla, no es necessiten grans recursos, únicament és asseure's en cercle, anar passant-se un objecte, respondre a unes preguntes,

l'experiència és enriquidora i, a més, l'escolta activa i comunicació assertiva fa reflexionar molt. La cosa comença a complicar-se una mica més quan es parla de finestra de la responsabilitat, procés just o expressions afectives, en aquests casos s'activen les motxilles emocionals dels participants com a persones. No ens hem d'oblidar que, a més de docents, som persones i aquí és quan es connecta amb les experiències viscudes, la nostra educació rebuda més tradicional, aquí és també quan sorgeixen les pors i es comencen a qüestionar aquestes pràctiques innovadores i la pròpia practica com a docent. Quan es surt de la zona de confort a molts els desconcerta, perquè no saben com anirà la situació, si la sabran gestionar, encara que això forma part d'aquest "canvi de xip". En aquests casos suggerim als docents que quan comencin a implementar el que han après amb els alumnes no ho facin sols, sinó que comptin amb la presència d'una altra persona, pot ser el que no se li ocorre a un, se li ocorrerà a l'altre, pot ser també el que un no observa, ho observarà l'altre. A l'inici, dur a terme aquestes pràctiques, si hi ha dues persones sol donar seguretat i molts cops els alumnes no tenen aquell hàbit, no estan acostumats a fer aquest tipus d'activitats.

En els centres els quals hem fet formació, la veritat és que a tots els docents, l'aprenentatge i vivència d'aquestes pràctiques els fa pensar i reflexionar, i gairebé tots, en major o menor mesura, han continuat o continuen treballant en les pràctiques restauratives. En general la formació deixa petjada. Als centres sempre se'ns ha acollit molt positivament, i no ens hem trobat rebuig. Quan acabem les sessions de formació i es fa l'avaluació, les reflexions finals són sorprenents, alguns docents ens han afirmat que s'adonen que hi ha coses que ells es pensaven que feien bé i potser no ho són tant, aquí és quan podem afirmar que la formació ha estat un èxit.

Amb els centres educatius es tracta d'anar construint, però la primera passa és sempre la consciència, si com a persona ni tan sols ets conscient que estàs fent les coses d'una manera que pot ser no és la més correcta, no es pot prosperar, en canvi, si ets conscient identifies allò i pots anar cap un nou aprenentatge. Amb els diferents tipus de formació que oferim es va aprofundint, pot ser alguns centres han començat tot el tema de pràctiques restauratives que els ha estat útil per veure noves estratègies i noves formes de comunicació

amb els alumnes i llavors han continuat fent altres formacions. Observar millores en els centres i en l'equip de professors, ja és una passa, és un èxit pels centres que incorporen aquest tipus d'eines des del primer moment, com també per aquells centres que no ho fan però se n'adonen i són conscients que tal vegada haurien de fer les coses d'una altra manera i que hi ha altres camins, altres vies que desconeixien.

ANNEX J

ENTREVISTA A GLÒRIA FERRER (Presidenta de la Federació d'associacions de pares i mares d'alumnes de Mallorca)

Entrevista realitzada: 21/06/2018

- **Perquè creus que a secundària la participació de les famílies als centres educatius disminueix progressivament?**

És cert que a primària hi ha una comunicació més directa, existeix més intervenció dels pares, tant a nivell individual com associatiu, ja que cobreixen uns serveis: escoleta matiner, menjador, activitats extraescolars, etc. A més, els pares i mares acompanyen als nins de la mà fins a la porta de l'aula. En canvi, a secundària l'estructura canvia totalment, els nins entren amb 11 o 12 anys com adolescents, en una etapa de molts canvis, les famílies ja no entren a l'escola, encara que tampoc no existeix una estructura que faciliti o permeti que els pares formin part de l'escola. A primària hi ha un tutor que té moltes hores amb els alumnes, mentre que a secundària hi ha més professors, això influeix en que la relació de les famílies cap a l'escola es limita a ser, generalment, individual. A secundària, els pares hi acudeixen quan ocorre un problema o un conflicte, quan l'alumne no té interès vers els estudis, quan volen sol·licitar ajuda, etc. A nivell col·lectiu el que veiem és que les associacions de pares es debiliten molt i es solen percebre pels centres com uns intrusos. Aquesta percepció ha de canviar, les famílies han de formar part de la comunitat educativa, ja que tenen un potencial molt important amb la prevenció dels riscos a l'adolescència: violència, consum, mal ús dels mòbils, etc. Cal que els centres d'educació secundària impliquin més a les famílies, no existeix aquesta consciència i estructura de fer una comunitat educativa, és necessari que existeixi un moment i espai per reunir-se. Si aquesta relació s'afavorís ja des de principis de curs, si es liderés aquesta entrada i acollida de les famílies i associacions de pares, ajudaria a canviar la percepció i relació de la comunicació família – escola. La conciliació del treball amb la vida familiar esdevé un altre factor que també fa que els pares quedin fora.

S'ha de començar en qualque moment a treballar aquesta comunicació entre tots els membres de la comunitat educativa. Els pares es senten els darrers

membres de participació, únicament se'ls informa. També és cert que ara els consells escolars amb la LOMCE no tenen cap poder de decisió, la qual cosa depèn de la bona voluntat de l'equip directiu, així com del professorat per introduir i tenir en compte a les famílies. Fins i tot sembla que hi ha una incongruència perquè l'associació de pares pot col·laborar i fer més fàcil la feina que es fa dins les aules, perquè es treballa des del col·lectiu, dins l'entorn familiar. Hi ha hagut associacions de pares de la zona nord de Mallorca que han liderat una taula rodona dins el centre per treballar el consum, es va crear un debat, es van treure unes conclusions i això és únicament un exemple de com una associació de pares ben organitzada va contribuir a treballar una problemàtica global, no només dins el centre sinó també fora. Des de l'associació de pares es poden organitzar tallers, taules rodones, debats, etc. sobre temes d'interès com l'alimentació saludable, noves tecnologies, diversitat de gènere, bullying, etc. Però per això es necessita el suport i la guia d'una persona del centre que ho coordini, dinamitzi i lideri, perquè les associacions de pares i mares van canviant, a més, els pares no sempre coneixen com funciona el centre, quina és l'estructura del sistema educatiu, etc. Si els pares i mares saben que les seves propostes, si es fan de forma coordinada, es poden contemplar al pla general anual (PGA) les famílies adquireixen el compromís de dur endavant la proposta i avaluar-la.

També considero que falta aquesta participació amb els alumnes com a col·lectiu, espais per reunir-se, debatre, per poder decidir el que volen fer. Espais organitzats per poder comunicar les seves propostes. La participació de les famílies i dels joves és un element important per el seu rendiment escolar i en la convivència del centre. S'ha de cercar aquests moments de participació i creació de comunitat educativa, al cap i a la fi tots els col·lectius (famílies, alumnes, docents) tenen molt a aportar dins el sistema educatiu.

- **Quins canvis o estratègies s'haurien de dur a terme als centres per afavorir una major participació i treball de la comunitat escolar (docents, famílies, alumnes, etc.)**

Considero que ja no només a l'inici de cada curs escolar, sinó que ha de ser a finals del curs anterior que ens hem de plantejar com enfoquem el següent

curs. S'hauria de dur a terme una reunió a final de curs per fer aquesta proposta per la reunió inicial on es respongui diferents qüestions com: que ens interessa? Que és el que no volem? Com ho plantejem?, etc. es podrien vincular moltes xerrades o tallers que es proposen des del departament d'orientació amb les activitats que es poden oferir a través de l'associació de pares i mares, es podria fer un plantejament i organització conjunta. Si els alumnes perceben que hi ha coherència entre el que es demana a un i altre context percebran la informació des de diferents vies. El col·lectiu sempre és molt més intel·ligent que una persona a nivell individual. A més, les famílies si veuen que la seva participació és real al centre i que la seva part és important, té incidència, es valora i s'aplica, això fa que es sentin més implicats amb l'escola.

Les associacions de pares també poden involucrar l'entorn, l'associació de veïns, els serveis socials, etc. Al cap i a la fi, el nin s'educa a l'entorn, a casa i a l'escola, però per aconseguir aquest treball en xarxa ens hem de reunir, participar, organitzar activitats paral·leles entre tota la comunitat escolar. Això ha de tenir una continuïtat, però per això ha d'existir un projecte i treball conjunt. A l'inici, la feina és potenciar la creació i que es dugui endavant aquesta proposta conjunta. La conselleria ha de donar suport a aquesta estructura i als treballadors perquè es reconegui aquestes hores i treball, a més, els docents també han d'estar disposats a obrir les portes. Si un està fora i es sent l'escola que no es seva, la participació es redueix i això té conseqüències que llavors requereixen d'intervencions més urgents.

- **Consideres que si s'afavoreix la participació i la comunicació de les famílies al centre milloraria el clima de convivència a les aules?**

Efectivament, milloraria no només a nivell individual també a l'àmbit comunitari. Cal treballar aquesta prevenció amb el col·lectiu perquè tu com a pare o mare li pots transmetre uns valors al teu fill, però si llavors a l'entorn aquests valors es contradueixen, el nostre fill no és immune. Aleshores, si treballem la prevenció i el treball amb el col·lectiu es donarà visibilitat a aquests valors compartits.

L'adolescència és una edat molt crítica i preocupant, per això, si es troba un espai que sigui participatiu dins el centre educatiu que tingui com objectiu

millorar l'educació i la convivència, les famílies estarien més tranquil·les perquè reconeixerien que estan ajudant al seus fills des d'una visió de context de centre. Si els pares veuen que tenen aquesta possibilitat de participar i és efectiva dins la comunitat, la participació i els resultats augmentarien. El fet d'acollir als pares, deixar que els pares t'expliquin, dedicar-los temps, escoltar-los, etc. això fa que les famílies es sentin properes a tu com a docent i al centre. És molt important la informació que ens donen les famílies i n'hi ha moltes que volen participar, que tenen moltes coses a oferir i a dir, però no sempre sabem com fer-ho i no se'ls convida. Hem de tenir en compte que també hi ha molta diversitat de famílies, molts alumnes que són nous, i aquests necessiten molt més aquesta comunicació i relació propera perquè es troben desorientats.

A vegades als centres es té la sensació que les famílies no s'impliquen, el que ocorre és que el plantejament es formula d'una manera diferent. Calen nous canvis i noves respostes per atendre la participació familiar, sovint es prenen decisions que afecten a les famílies però no se'ls demana la seva col·laboració o opinió. La intenció sempre es bona però sembla que no s'ha trobat la manera de fomentar la participació real. Si un es sent escoltat i participa això tindrà incidència en els resultats, però hi ha molta feina a fer, s'ha de canviar el concepte i sobretot, s'ha d'aprendre a escoltar. A més, hem de confiar amb les persones perquè l'objectiu és el mateix i la conselleria ha de facilitar aquest espai i estructura perquè això vagi endavant. No només ens hem de centrar amb la part curricular, sinó que hem d'obrir la mirada a la comunitat i això no es fa.

- **Quines són les demandes que generalment fan els pares i mares als equips docents o centres escolars?**

Actualment la nostra federació acull un total de 198 associacions de pares i mares de Mallorca, de primària i secundària, i sobretot les demandes més rellevants fan referència a la participació. Hi ha hagut associacions de pares i mares a secundària que ens han afirmat que es senten fora, volen fer coses però no es compta amb la seva participació. La direcció del centre reconeix que les famílies han de participar, però també afirma que fan coses perquè es

sentin partícips. La visió d'un i altre es contradiuen i no s'ha trobat aquesta forma de fomentar la col·laboració i compartir el que volen uns i altres col·lectius. S'hauria de començar per reconduir les reunions des de l'inici.

El treball en xarxa és complicat però es necessari per coordinar accions compartides, que els alumnes sàpiguen que no només es a casa, també és a l'entorn i al centre. Hi haurà aspectes que no seran ben rebuts per una o altra part, però això s'ha de poder comunicar, debatre i parlar de la realitat real, no de la que suposem o ens imaginem. Com a mare, docent i presidenta de l'associació, tinc la sensació que moltes famílies no saben que és el que es fa al centre i es fan moltes coses, però no es coneix. A nosaltres ens dóna la sensació com associació que a secundària hi ha moltes associacions de pares i mares que estan inactives, desubicades i això s'ha de canviar, les famílies no poden estar fora. Per això també estam fent feina en coordinar APIMAS de primària i secundària de diferents centres per treballar aquesta coordinació en xarxa per potenciar i compartir activitats, coordinar amb les diferents associacions de distint nivell, etc.